

Politikai
röpiratok

114.

114
943

A

KATHOLIKUS EGYHÁZ

VALLÁS ÉS NEVELÉSI

AUTONOMIÁJÁNAK ÉS SZABADSÁGÁNAK

TÖRTÉNETI BIZONYÍTÉKOK ÁLTAL

FELFEJTÉSE.

IRTA

BEZERÉDJ SÁNDOR,

A VÁCI PÜSPÖKI MEGYE ÁLDOZÓ PAPJA.

~~~~~  
SZERZŐ TULAJDONA.  
~~~~~

A fordítás és utánnyomat jogát szerző magának tartja fen.

8.

~~~~~
KECSKEMÉTEN,

NYOTATOTT SZILÁDY KÁROLYNÁL.

1868.

KATHOLIKUS EGYHÁZ

VALÁS ÉS NYILVÁNOS

AUTONÓMIÁNAK ÉS SZABADSÁGÁNAK

TÖRTÉNETI RÖVÍTŐKÖNYV

ELŐSZÓ

ALAP

KEZDŐ SZÖVEG

A KATHOLIKUS EGYHÁZ ALAPJAI

KEZDŐ SZÖVEG

A KATHOLIKUS EGYHÁZ ALAPJAI

KEZDŐ SZÖVEG

A KATHOLIKUS EGYHÁZ ALAPJAI

1888

FŐTISZTELENDŐ S TUDÓS

Dr. BOBORY KÁROLY

URNAK,

A S. S. M. M. ÉS BÖLCÉSÉSZET, A THEOLOGIA ÉS EGYHÁZI
JOGTAN TUDORÁNAK, A PESTI KIR. EGYETEM THEOL. KARA
BEKEBELEZETT TAGJÁNAK, A VÁCI EGYHÁZMEGYE
NYUGALMAZOTT ÁLDOZÓ PAPJÁNAK,

AZ 1861-KI ORSZÁGGYŰLÉSEN NÉPKÉPVISELŐNEK

stb.

A TÖRHETLEN LELKŰ HAZAFINAK,

TISZTELETE JELÉÜL AJÁNLJA

a szerző.

PÖTSZÁZAD ÉS TUDÓS

DR. BOBORY KÁROLY

ÜZENET

A B. B. M. N. ÉS PÖTSZÁZAD, A TUDÓS ÉS TUDÓS
JOGTAN TUDOMÁNY, A PESTI KIR. KÖZTUDOMÁNYI KÖZSÉG
KÖZLEMÉNYEIT TÁJÉKOZTATVA, A VÁLLALKOZÁSOK
KÖZLEMÉNYEIT TÁJÉKOZTATVA, A VÁLLALKOZÁSOK

AZ 1881-ÉVI ORSZÁGOS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK

1881

A TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK

1881-ÉVI ORSZÁGOS TUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK

1881

Főtisztelendő Ur!

Igen tisztelt paptársam!

III. Napoleon francia császár „Julius Caesar“ című történeti korrajzában előszavában azt mondja: „a hit parancsolatai lelkünket ezen világ érdekei fölé emelik“; ha ugyan a koronás szerző ezen szavaiban egy vallást sem tartotta kiválólág szükségesnek megemlíteni, — és ha minden vallású hitkonfessziók erkölcsi és szellemi feladata és iránya ezen igen mázsás szavak értelmében öszpontosul: mégis a magasztosan kifejezett nagyszerű feladat és irány valódi értelme, minden tulzás és önhittség ábrándozása nélkül, kiválóan megilleti a kath. anyaszentegyházat és azon alapelveket, a melyeket ezen egyház firmája alatt maga a catholicismus vall és képvisel; úgy hogy ennyi fenség és magasztossággal, különösen anyagi korunkban, egy vallásos hitkonfesszió sem dicsekedhetik.

Mindennek dacára azonban, fájdalom, mégis azt látjuk, hogy a catholicismusnak magasztos szelleme és missioja folytonosan az emberi hiúság és önérdek előítéletei által, gyakran a tiszta igazságnak elferdítésével is, egészen háttérbe szoríttatik, a mely tény- s tapasztalásnak hazánk nagy polgára Kossuth, igen jellemzőleg ezen szavakban adott kifejezést: „bűn és gyarlóság visszaélhet a legszentebbel is“; mert ez idézi fel azt, hogy mind a kath. egyház nem virágozhatnak, mind magának az egyháznak szelleme a külső

hatalmas tényezők nyomása miatt ki nem tűnhet. A történetbuvár előtt ezen állítás világra ható tények által van igazolva; olvassuk csak meg a reformationak lefolyását, nem ezen tényezők befolyása miatt jutott-e megvalósulásához!

Főtisztelendő Ur! Ezen elvek lebegtek szemeim előtt, midőn a jelen sorok megírásához fogtam, és pedig annyival inkább, mivel ha az emberi társadalom jelen állapotát, ebben pedig a kath. egyház belső viszonyait élénk figyelemmel kísérjük, és még a látható tények és mozgalmak hatását és horderejét érdemlegesen mérlegelni is fogjuk: akkor nem lehet meg nem győződnünk arról, hogy közéletünk minden ágai-ban, a rossz kormányzás miatti elégedetlenségnek, naponkint roppantabb anyaga halmozódik össze; úgy hogy már csak igen kisszerű szikra és lökés szükséges hozzá, miszerint az egész társadalom, polgári és vallási tekintetben, egy mindent romboló vihar és láng martaléka legyen. Ezen eshetőség bekövetkezésének alkalmára, a közhangulat és vélemény irányt adó vezetésére szentelvék e sorok, melyeket jobb sorsra érdemes nemes gondolkodású szellemednek ajánlani már csak azért is kiválólág helyén találtam, mert ezekben egyedül azon eszméknek adtam kifejezést, a melyeket oldalad melletti segédkedésem alkalmatosságával, bizodalmas szóvál-tással, magányos élményeink között latolgatni, úgy hiszem, mind a kettőnk részére kedves időtöltésül szolgált.

A melynek is emlékére — mint az irántad ápoltt tiszte-
letemnek zálogaúl és őszinte szivből származott nyilvánításaúl
— ezen igénytelen sorokat Kegyességednek ajánlani is ked-
ves foglalatosságaúl tekintette a

szerző.

ELŐSZÓ.

Az 1848-diki politikai átalakulás nagyszerű mozgalmainak alkalmatosságával nagyon sok értekezés jelent meg nyilvános lapok- és röpiratokban a katolikus egyház vallás és nevelési autonómiájának, illetőleg szabadságának és reformjának világosan szorgalmazott kérdésében. — Ezen nagyszerű s mérvű kérdésnek, a közvélemény ohajtása szerinti fejtegetése, akkoron már nemcsak a napi sajtó terén talált kifejezésre, hanem a nyilvános szóváltásokon kívül még az egyházmegyei tanácskozásokban is; a melyek azon időben minden püspöki megyében megtartattak volt; mire nézve csak azt lehet sajnálni, hogy a legszebb és szabadabb szellemű elvek mai napiglan se valósulhattak meg, s ha a politikai viszonyok ezen stadiumban maradandnak, megvalósulások iránt még reményünket sem ápolhatjuk. — Azt talán felesleges is említeni, hogy ezen egyház-

megyei központi tanácskozásokat, már előbb a klerus kerületi tanácskozásai, tervezetei előzték meg: a melyekben pedig a haza és egyház iránti szeretetben, kevés kivétellel, kitünő és buzgó alsó klerus oly előmunkálatokat készített, a melyek anyag s alapul szolgálhattak vala egy megyei és nemzeti zsinat munkálkodása és határozmányainak, ha ilyen, mint ohajtva volt, létre jött volna!

Ki ne emlékeznék még az akkor tekintély s hírnévben részesült pesti pontokra? azért felesleges volna még bővebb okadatolásba bele is bocsátkoznom!!

Az egyházi szabadság körül folyt mozgalmak és viták, úgy a reform törekvések, mindaddig a közvélemény és élet nyílt kérdései közé tartoztak, míglen a nemzet-szabadság kérdésének eltemetéséhez, az árulás és idegen zsoldosok árja miatt, a világosi catastropha által a szabadság és nemzeti jogon ejtett halálos döfést nem látta a nemzet!

Ezen idő után a szellemi sötétség árja borult a nemzet lelkére, idegen zsoldosok s hivatalnokok serege lépett az ő s nemzeti municipális teremek zöld asztalához, és a §§-sok árjában szórva szét a törvénynek nevezett szabályokat, a melyek pedig minden, az Istenben való hitet, vallást és az ember szívében gyökerezett jog, erkölcs szabályait, elveit megingatták vala, gúnyára a civilisatio és emberi méltóság szentnek hirdetett fogalmainak.

Ily mostoha, lehet mondani, abnormis állapotban, a népet és emberiséget kiskorúnak ismerő, tulterjeszkedő hatalom gyámuralma, minden nyilvános eszmecserének, még az élet legfontosabb kérdései körül is, hatalmas akadályokkal állt ellen; mert a „közsesendháborítás“, „vallási izgatás“ ürügyei, mind megannyi fegyverek valának kezében, melyekkel a terrorisált nemzetet a vérpad további áldozataival, damokles kardja-szerűleg tökéletesen elnémította; azonban az abszolút hatalomnak minden e szerű rémítő eljárása és fegyvere sem volt képes már többé a nemzetet a szellemi sötétség homályába visszataszítani, a mint ezt az 1861-diki megyei élet, úgy az országgyűlés lefolyása híven tanusítják.

De nem is szükséges annak mutogatására mesterkélt érveket keresni, hogy ha felébredt már egyszer a nemzetben a democratia és alkotmányos szabadság magasztos szellemének ismerete, azt azután már az abszolutizmusnak minden kigondolható uralma sem képes többé elnémítani; sőt minél nagyobb nyomással nehezül a hatalom önkénye a nemzetcsaládra, annál inkább megerősödik a társadalom minden rétegében az alkotmányosság és szabadság iránti hajlam, a mi pedig egyaránt illeti a polgári és vallási szabadság kérdését.

Nem különvált fogalmak ezek, és mégis, fájdalom, hogy a kath. püspökök az egyiket mint a mási-

kat, közönnyel nézték, — de még ha nézték volna! — akkor bizonyosan azon egyháziak iránt, a kik a nemzet szabadságharcának hullámvászába egyház és hazaszeretetük nemes erkölce által belesodortattak, nagyobb kimélet és engedékenységgel viseltettek volna, a midőn ezek a katonai vérbíróságok halálos ítélete és üldözése alól megszabadultak; de — fájdalom! mert azután a még sokkal szigorúbb s kérlelhetetlenebb egyházi bíróságok boszúja és kath. szeretet nélküli üldözése alá jutottak!

Oh! vizsgáljátok csak meg a püspökök és szent széki bíróságok által e tárgy- és kérdésben hozott végzéseket és ítéleteket, van-e ezen az egyházi törvények tekintélyével behálózott végzésszerű ítéletekben Krisztus anyaszentegyházának és a katholicismusnak szeretetre bázírozott szellemének még csak árnyéka is? a mit pedig csak azért említettem föl, mivel igen sokszor hallottuk „jurare in verba magistri“-szerűleg ezt épen azon helyeken fényes, meg épületes szavakban hirdetni és hánytorgatni!

E kérdésben még a legkonokabb reactio ultramontanismus sem hozhat fel állításom ellen kifogást, miután a sz. írásnak is világos értelmű szavai arról tanúskodnak mellettem, melyek azt mondják: „a lámpást nem a véka alá rejtik, hanem az asztalra teszik, hogy mindazoknak, kik a szobában vannak, egyformán világítson“; tehát nem elég a katholicismus és egyház szellemét

csak szavakba foglalni, hanem ugyanazt a cselekedetek által igazolni is kell; mert az is meg van írva: „a hit cselekedetek nélkül holt.“

Ugyanazért nem is véltem felesleges munkát cselekedni, ha a kath. egyház állapota és viszonyainak felderítésével a kath. magyar olvasó közönséget megismertetem, és pedig annyival is inkább, mivel nekem legforróbb meggyőződésem egyedül azon kifejezésben találja meg a valóságát, miszerint a kath. egyház sérelmeit csakis ezen vallású hitközönség befolyása és közreműködésével lehet maradandólag megszüntetni és orvosolni, — de az egyház szelleme követeli is, hogy e kérdésben hova elébb gyökeres reformok létesíttessenek.

E sorok írója már több év óta visszavonulva él a hivatal és élet zajos pályájától, már csak azért is, mert a kath. egyháznak az abszolút politika nép- és nemzetellenes hullámozásaiba sodortatása nem tudott megférti egyházi, kath. és politikai független elve és meggyőződésével, — ugyanazért ezen idő alatt volt is alkalmam az egyház mozgalmainak kath. ellenes irányát, és a politikának az exigenciák ezen tudományának társadalomellenes vajadásait és elméleteit, a csillogó fény káprázatától menten vizsgálni és tanulmányozni, mely vizsgálódása és tanulmányozásának eredményét a jelen füzetben bocsátja a t. olvasó közönség részrehajlatlan ítélete alá, a mely is — mint a sorok igazolni fogják — a kath. egyház autonó-

miája és szabadsági igényeivel foglalatoskodik. — A nevelés tárgyáról más alkalommal fogom elmondani nézeteimet és meggyőződésemet.

Miképen sikerült tehát e nagy horderejű kérdésben a közérdekeltség méltányló figyelmét megnyernem? vagy eltaláltam-e e fontos kérdésben a helyes irányt? a tekintetben a t. olvasó közönség leendő illetékes bírám. Annyi azonban bizonyos, és ezen nyilatkozattal saját meggyőződésemnek is tartozom, hogy e sorokkal a kath. egyház jogosult igényei és követeléseinek akartam egyedül szolgálni, a melynek is intézvényei és rendszerébe, az imperialismus és caesarismus túlterjeszkedő hatalmaskodásai véghetetlenül becsempészték magokat a kormányzó püspökök hanyagsága miatt, az egyházi patronatusnak czime s ürügye alatt, — mert én mindenkor hazámnak és az egyháznak hű fia voltam, miért is a legcsekélyebb elismerés bő jutalma leendő fáradozásomnak.

Irtam Tisza-Várkonyban, febr. hó 1864. *)

BEZERÉDJ SÁNDOR.

---

*) Az évszám fentebbi aláírása tanúsítja, miszerint e sorok már több évekkal ezelőtt, mint a nyilvánosság elé kerülhettek, elkészültek; azóta elveim nem változtak, de a társadalom alakulásai és felszínre került elvei miatt, némely eszmékkel

igen szükséges volt e sorokat megtoldanom és kiegészítenem; mert ezen rendeltetésüket akkoron még az ismeretes sajtó viszonyok megakadályozták; — de ezen akadályozásnak mindenesetre már eddig is meg volt az a tanúsága, hogy az európai társadalom polgári, politikai és vallási alakja naponkint ingadozóbb, hogy úgy mondjam, ziláltabb állapotban jelent meg szemünk előtt, elannyira, hogy ha azon elemeket még inkább mélyebb figyelemmel vizsgáljuk, a melyek ezen társadalmat folytonosan forrongó és lázas állapotban tartják, akkor minden áztatás nélkül fel kell vala ismernünk azt, hogy ezen állapotot nem csak a kormányok abszolút modorú eljárása szülte egyedül, hanem nagyon sokat segített ennek felidézésére még az egyházi reactionnak és ultramontanizmusnak azon célba vett eljárása is, melynél fogva a kath. egyház firmája és hitelve, a népeknek minél inkább gyámság alatti tartására — az abszolút politika fentartására — a belső vallásosságnak külső formák alá való törpítésére felhasználni terveltetik, miként ezt az 1864. dec. 8-kán kiadott az antichristianismus zagyvalékával impregnált manifestumszerű pápai encyclica is tanúsítja.

Mi lesz ezen állapotnak utóvégre is a következése, azt megfejtteni nem e szűk határok közé szorított sorok feladata, annyival is inkább, mivel e sorok írója a kath. egyház vallás és nevelési szabadsága iránti igényeknek akart csak kifejezést adni; mivel azonban az egyház jelen állapota sok tekintetben össze van bonyolódva a társadalom abszolút irányú kormányzásával, a mely ha változik, magoknak az egyház viszonyainak s rendszerének is változnia kell; a miért is ki sem lehetett kerülnöm, hogy a társadalomnak abszolút iránybani kormányzása felett nem helyeslő ítéletemet több helyen el ne ejtsem.

Miként tehát a mondottakból világosan kitűnik, ezen soroknak feladata egyedül a kath. egyház vallás- és nevelés-szabadsága körül felmerülő igényeknek kifejezést adni,

úgy tehát minden félreértés és félremagyarázás elkerülése végett, el sem is hallgathatom, hogy ezen vallásos szabadság fogalma alatt sem előjogok, sem uralkodási eszmék nem rejlenek, a mi már magában véve, felvilágosodott korunknak mistificatioja is lenne. — Különben is hazánkban, nemzeti törvényeink palladiuma alatt, ha azok életbe lépni fognak, minden vallásos hitkonfessziók az elnyomatás ellen eléggé védelmezve leendenek.

Azonban, mivel a vallásszabadság kérdésében nemzeti irodalmunk egy oly példát mutat fel, melynek mását a sötét századok irodalmában hiába keresnők, a mennyire a vallásszabadság kérdését elhomályosítani igyekszik; azért e helyen említés nélkül hagynom nem lehet. — „A 89-ki elvek, és a kereszténység, vagyis: a mult századi hitetlen bölcsészet s francia forradalmi elvekből született társadalmi s állami bajoknak fejtegetése a ker. hit s történelem szempontjából“ stb.; írta Munkay János. — Tehát ez a Munkay János úr a kath. egyház vallásszabadságának kérdését jutalmazott pályamunkájának 221-dik l. így formulázta: „a vallásszabadság azt hozza magával, hogy a ker. háborítatlanul, az anyaszentegyház utmutatása s vezénylete szerint, tisztelhesse Istenét“ (az Istent kath. hitelv szerint nem tiszteljük, hanem imádjuk és szeretjük; uram uram! tudós pályamunka író uram, érti-e?) szabadon járulhasson a szentségek felvételéhez, s közlekedhessék fő- s alsó rendű pásztoraival, s vallásából csufúságot büntetlenül senki ne üzhessen“; — ez lenne azután a Munkay ur agyában született vallásszabadság, a melylyel, úgy hiszem, nazarenus vallású honfitársaink bőven ki volnának elégítve; de a kath. vallású hiveknek más igényei vannak a vallás szabadságának nagy neve iránt. — Ugyanis, nekünk katolikuskoknak, vannak vallás és nevelési alapítványaink, melyeknek vagyoni állapota, kezelése s hova fordítása egyedül ezt a kath. vallásu hitközönséget illetheti meg; mert csakugyan a jog fogalma szerint, a végrendelet arra való,

hogy a birtok- s vagyontulajdonos, az ő tulajdonának még halála után is tulajdonosa s ura maradjon, — így tehát a végrendelet által, a magok tulajdoni jogát s birtoklását a hagyományozottra egyenesen átruházzák; már pedig azok, kik a kath. vallás és nevelés szent céljára bizonyos összegeket hagyományoztak, ezt azért tették, hogy hagyományuk az egyház, haza és nemzetre nézve még századok múlva is hasznos és gyümölcsöző legyen, a mi pedig szinte nem valósulhat meg másképen, ha csak ezen alapítványok és hagyományok mikénti kezelése és hova fordítása felett, maga ezen hitközönség nem ellenőröködik, vagyis nem rendelkezik felette.

Azt mondja ugyan az idézett munka írója, és pedig talán azért, hogy fentebbi obscurus fogalmának szép szint is adjon: „hogy az egyház, ha tulajdona van, önként alá veti magát a tulajdont szabályozó polgári törvény határozatainak“; — mintha bizony a kath. egyház vallásszabadságának kérdése abban rejlenék, hogy miként lehet az Istent imádni — nem mint szerző állítja, tisztelni; vagy a fő- s alsó rendű pásztorokkal közlekedni, — és ha tulajdona van az egyháznak, miként vesse alá magát a polgári törvény határozatainak; mert az a kormány, a ki a hatalom élén áll, fog tudni minden hatalmában álló mód- s eszközökkel, ezen törvényeknek érvényt és tekintélyt szerezni! — Igénis, a nemzetek és népek alkotmányos szabadsága „a s z a b a d e g y h á z a s z a b a d á l l a m b a n“, a vallás szabadságának körében egészen más fogalom s elveket mutat, mint a hogy ezeket szerző a világgal elhíttetni akarja.

De meg a nemzet tudományossága és felvilágosodásával mélyen össze van ezen kérdés forrva, úgy hogy ha ezen kérdés a kath. hitközönségnek befolyásával kezeltetett volna eddiglen is, maga a kath. vallásos hitélet más színben jelenne meg felvilágosodottnak nevezett korunk

előtt; mert hiszen Verulami Baco mondá: „Kevés tudomány a religiotól el, sok pedig ahoz visszavezet.”

Ezt tartottam e következményteljes kérdés fejtegetése előtt szükségesnek megjegyezni előlegesen; az ügy-, elv- és eszmeharczok nagy tömkelegében, ennek száraz röviden lett elmondása után, térjünk vissza a kérdéses tárgunkhoz.

I.

Naturae clamat ab ipso vox tumulo.

Jacopo Ortis.

Lacordaire atya Franciaországnak, de mondhatni az egész katolikus világnak leghiresebb egyházi hitszónoka, egy időben azt mondá: „Ötven év óta Európában háború van; Európa vulkánhoz hasonlít, mely időkint füstöt, üzet és hamvat hány ki magából.“ Avenir 1841.

A nagy nevű egyházi hitszónoknak ezen látnoki állítása folytán, úgy látjuk és tapasztaljuk is valóban, miszerint a társadalom és emberiség minden osztályaiban egy nagyon elterjedett elégedetlenség a jelen állapotok felett, fészkelte be magát, melyet minden tulzás vádja nélkül még rajongásnak is nevezhetünk, úgy hogy szinte lehetetlen a társadalomnak igen mélyen rejlő betegségére is nem következtetni, már csak az or- és öngyilkosságnak megszámlálhatatlan esetei miatt, melyeket pedig én morális kétségbeesésnek hajlandó vagyok tulajdonítani, — vagy talán azon események bekövetkezésére lehet számítanunk, melyek a sz. írásban megjósolva állnak I. Reg. c. 8. Állításom igazolásául álljanak itt a sz. írásnak saját

szavai: *Congregati, ergo universi majores natu Izraël, venerunt ad Samuelem in Ramatha; dixeruntque ei: Ecce tu senuisti, et filii tui non ambulant in viis tuis, constitue nobis regem, ut judicet nos, sicut et universae habent nationes. — Et oravit Samuel ad Dominum. — Dixit autem Dominus ad Samuelem: Audi vocem populi in omnibus quae loquuntur tibi: — verum tamen contestare eos, et praedic eis jus regis, qui regnaturus est super eos. Dixit autem Samuel: hoc eris jus regis, qui imperaturus est vobis: Filios vestros tollet, et ponet in curribus suis, facietque sibi equites et praecursores quadrigarum suarum, — — Agros quoque vestros et vineas, et oliveta optima tollet, et dabit servis suis, — sed et segetes vestras et vinearum redditus addecimabit, ut det eunuchis et famulis suis. — Servos etiam vestros, et asinos auferet, greges quoque vestros addecimabit, vosque eritis ei servi: Et clamabitis in die illa a facie regis vestri, quem elegistis vobis. —*

És talán e jóslat súlya nehezedett mai nap az emberiség és társadalomra, miután azt tapasztaljuk, hogy a korona, a hatalom és népek egymás között egyetértésre jutni nem tudnak; mert dacára annak, hogy a törvényhozó kamarákban a hatalom képviselőjének többsége van mindenfelé — a népek azonban mindenfelé elégedetlenségüknek állapotaik felett, mindennap kézzel foghatóbb jeleit mutatják fel, úgy hogy már mindkét részen a *va-ban-que*-féle szakadás jelei mutatkoznak. — Ezen küzdelem elhárítása és mellőzése lebegett talán Európa legnagyobb szellemű s

felvilágosodottabb uralkodója III. Napoleon császár előtt, midőn mély belátású óriás szellemével 1863. Nov. 5-kén elmondott trónbeszédében, Európa fejedelmeit a társadalom nagy sebeire figyelmeztette, és egyúttal arra hívta fel őket, miszerint gyülekezzenek össze egy kongressusban, melyben felkeressék és kutassák vala azon elveket és módokat, melyek által úgy a társadalom, mint a népek általános panaszai megszüntethetők és orvosolhatók leendettek volna; más részről pedig az államok pénztárcáit annyira terhelő mint incselkedő fegyveres béke is megszűn-
nék ez által.

De mindezen bölcs tanács, Európa fejedelmeinek társaságában, igen kevés elismerésre és részvételre talált; sőt a mint látszik, nem a társadalom boldogítása terveztetik, hanem ez ünnepélyesen alárendelve látszik lenni az önérdek legelfogultabb követeléseinek, és pedig elannyira, hogy ez minden mesterkélt okoskodásokkal, maga az egyház szóvivői által, még a hit és isteni hatalom félremagyarázásában is keresi mentségét és védelmét!

Példát erre igen sokat lehetne felhozni, de szolgáljon a pápa világi fejedelemségének kérdésében a sokszor hallottuk „non possumus“, példaképen, Krisztus Urunk ama nagyon is világos szavai ellenében, a mely így hangzik: *Az én országom nem e földről való.* Sz. Math. Ev. 27. fej.

Az olvasó méltán kérdezheti: hogy mit akar hát tulajdonképen jelenteni ez a non possumus? elmondva a kath. egyház látható fejének, Krisztus

Urunk, az isteni mester földi helytartójának ajkáról! — Ez a *non possumus*, a mint a pápa érti, betű és szószerinti értelménél fogva azt mondja, hogy „nem lehet“; a mit pedig ezt a nem lehet a helyen jelenteni akar, arra vonatkozik, hogy a pápának önmaga jószántából és helyes akaratából a világi fejedelemség, földi királyság hatalmi polcáról lemondania nem lehet, a mely hatalmat ő sem az isteni alapítónak jóváhagyásából, sem pedig a nép akaratából nem öröklött, hanem megnyert egyedül a népek ellen szövetkezett fejedelmek kegyelme és jóváhagyásából, azért hogy ezeknek a fejedelmeknek minden hatalmi tulterjeszkedését elnyomott népeik előtt, még a kath. vallás ihlettségével is ápolja és gyámolítsa, bármily világos értelme legyen is Krisztus Urunk azon szavainak: *az én országom nem e földről való*; a pápa pedig ezen állításával egészen független feladattól megválni épen nem akar, azért a „*non possumus*“ kifejezést mindannyiszor használja, valahányszor a nép akarata és egyházi küldetése elébe állítatik.

Vagy talán azt hiszik a jezsuiták és ultramontánok, a *reactio* szóvivői, hogy a kath. egyház és hit fenmaradásához, multhatatlanul szükséges a pápa világi fejedelemségének megtartása? Hiszen épen ezen kérdésben van a mózes vallásúak tévedése, kik is a messiás eljövételében akkoron egy hatalmas földi királyt képzeltek magoknak, és ma is azt hiszik, hogy eljövend az a hatalmas, a ki is számukra nemcsak egy hatalmas birodalmat fog állapí-

tani, de más népeket is az ő hatalmuk alá fog hódítani! — De meg hová is visz ezen eszme tovább fűzése? Ha Krisztus missiojának ismerte volna a földi birodalom állapítását, úgy a hatalomnak is gyakorlását, akkor ezt isteni mindenhatóságának ereje és hatalma által csakugyan véghez is vitte volna; mert maga mondja: „hogya e földről való volna az én országom, akkor az én szolgálaim mindenesetre harcolnának érettem és mellettem, az atyám is 12 ezrednél több angyalt küldött volna segedelmemre, hogy a zsidók kezeibe ne kerülhettem volna“; — azonban ez mind nem történt meg, mert „az ő országa nem e földről való“ — mint maga ismételve mondja.

Tehát a mi egyenesen nem az isteni bölcsesség által, az ő gondviselésének nagy tárházában határozottatott el a katholicismus missiojaúl, t. i. a pápa imperialistico-caesarismusa, azt IX. Pius pápa fenn akarja tartani, és pedig nem másért, mint azért, hogy a népek alkotmányos kifejlődése minél inkább megakadályoztassék, és az absolutismus gyámkodó hatalma a népek felett mindinkább fentartassék, a mi pedig magának a katholicismus magasztos elve és szellemének elterjedését és megvalósulását ki-mondhatatlanul akadályozza. Mire nézve a francia clerus egy csillaga, Darboi párisi érsek, véghetetlenül jellemzőleg így fejezte ki magát: „Nem kell feledni, a vallás van itt érdekelve, és pedig a kath. vallás, melynek alapjában igazság és igazságosság, alakjában pedig szabadság és szeretet van.“

Midőn az igazság egyenesen a kath. kútforrások tekintélyei által ily kézzel megfoghatólag konstatálja magát lelki szemeink előtt, mégis azt látjuk és tapasztaljuk, hogy egy konok agitatio, valóságos furia, s hogy úgy mondjam, viperaszerűleg eljárni nem irtódzik, és pedig oly okoskodások és fegyverekkel, minőket eddig sem az atheismus, sem pedig a reformationnak minden átka, az egyház ellen nem használt. — Ugyanis, ha nem mutatom is fel a pápa 1864. Dec. 8-kán kelt manifestumát, melyben a társadalom rehabilitatiojára vezető mozgalom kárhoztatik, de magok a kath. püspökök sugalmazása és befolyásából szerkesztett és közrebocsátott lapok és iratok, mind oly hangon vannak tartva, és oly okoskodásokra állapítva, melyek magának a katholicismus alapigazságainak elferdítése és félremagyarázásában a világnak példányképül szolgálhatnak; ez pedig nem másért történik, mint azért, hogy ennek a pápai „non possumus“-nak a közhangulat és vélemény előtt minél nagyobb népszerűség jutna védelmére. — Avagy nem olvastuk-e az „Idők Tanúja“-nak 1862. II. félév 754. lapján: „hogy az Isten a pápa világi fejedelemségét és a földi szemmel megmérhetetlen hatalmát, az összes kath. világ püspökeinek hódolata által annál fényesben tüntette ki és bebizonyította, mert bár üldöztetik (?), mégis király, ép úgy mint Krisztus Urunk, a ki üldöztetett és keresztre feszítettet, de király volt a tövis korona alatt is, s király marad az idők végeig, mint maga mondja és bizonyítja Pilátusnak ezen kérdésére:

„Tehát király vagy-e te? Jól mondod, mert király vagyok; én abban születtem és jöttem e világra, hogy bizonytságot tegyek az igazságról“.... s ámbár azt mondá, hogy az ő országa nem e földről való, azért mégis bebizonyítá, hogy a föld is uralma alatt áll, mert a szeleknek, a tengereknek is parancsolt; — kevés kenyeret s halat ezrek számára szaporította; — Lázár, az özvegy fiának történetében a halálnak parancsolt, s annyira megtörte a halál bilincseit, hogy maga is saját erejéből feltámadott halottaiból“ stb.

Ha tehát Krisztus világosan kimondotta: „hogy az ő országa nem e földről való“, és isteni küldetését azon csodatételeivel be is bizonyította, melyeket az érdek logikája a földi királyság bebizonyítására, fejtetőre esett okoskodással eltorzít — és pedig a legvakmerőbb machiavellismussal, úgy hát micsoda bizonyíték marad fel az atheusok, Ronge és Renan materialisticus okoskodásainak megcáfolására? De hát a pápától kezdve, melyik az a földi király, ki a szeleknek és viharoknak parancsolni tud? vagy a melyik halottaiból is fel tudna támadni? Ezen tehetőségért bizonyosan elcserélnék földi koronájukat a fejedelmek! — Tehát ha egy, a hit igazságai által nem igazolható elv bebizonyítása jut előtérbe, akkor ennek megmutatására, ha más érv nem kerül elő, szabad még a hit legalaposabb és szentebb igazságait is elferdíteni és meghamisítani? — Ezt nevezzük azután kath. buzgóságnak!

De nehogy az emberi önérdek, a maga elvét a

esalhatatlanság jóhiszemében ringassa, az igazságnak nyomatékos bizonyítására az elferdített sz. írás szavai álljanak itt a magok eredeti kútforrásából — a mint azok az egyház felügyelete és befolyásával kezeink közé jutottak: *Introivit ergo Pilatus in praetorium, et vocavit Jesum, et dixit ei: Tu es rex judeorum? — respondit Jesus: a temet ipso hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me? respondit Pilatus: num quid ego judeus sum? gens tua et pontifices tradiderunt te mihi: quid fecisti? respondit Jesus: regnum meum non est de hoc mundo: si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utique decertarent ut non traderer judeis, nunc autem regnum meum non est hinc. Dixit itaque Pilatus: ergo rex es tu? respondit Jesus: tu dicis quia rex sum ego — ego in hoc natus sum, et ad hoc veni in mundum ut testimonium perhibeam veritati. Evang. S. Joan. c. 18. v. 33—37.*

És valóban, melyik az a katolikus hermeneuta és exegeta, a ki a sz. írás ezen szavaiból: a római pápa imperialistico-caesarismusát, bár elferdítve is, mint az „Idők Tanujá“-nak írója tevé, kimagyarázni tudná? — Vagy melyik az az egyházi zsinat, a melyik a sz. írás világos értelmű szavainak ily kath. ellenes értelmet tulajdonított volna határozatilag? mert Krisztus, a mint szavai tanusítják, a hit igazságainak valóságáról, és nem királyi hatalmáról akart tanubizonyságot tenni. — Bocsánat e hosszas kitérésért, — de térjünk a dologra!

Mi lesz ennek a válságos helyzetnek, a sok élére állított érdek miatt a következése? — Lesz-e belőle utóvégre is az emberiségnek és a társadalomnak valami haszna? mind oly kérdések, melyek a bizonytalanság rovatába tartoznak; de én még azon feltevésre is hajlandó vagyok, miszerint ezen kérdésekre az emberi lángész legünnepeltebb genialitása sem képes jelenleg teljes bizonyossággal megfelelni.

Mindenesetre, a ki az emberi társadalomnak, e sok áldozat és sokszor kétségbeeséssel határos jelenetekkel összekapcsolt küzdelmeit vizsgálta és tanulmányozta, ehhez még azok horderejét kellőleg mérlegelni is tudja: annak meg kell vala győződnie, miszerint a nemzetek és népek, osztály, rang, vagy vallás különbsége nélkül, ezen küzdelemteljes mozgalmak által egyenesen a hatalom gyámsága alól kívánnak felszabadulni.

Az emberi társadalomnak ezen minden kérdésen felül álló, annyi terhes küzdelmekkel összekapcsolt mozgalmas állapota, önkénytelenül is azon kérdést állítja előnkbe, vajjon e nagy mérvű s horderejű, úgy sok áldozat és elhatározással teljes küzdelmeknek magára a kath. egyházra minő hatása és eredménye leend?.... ha már csakugyan a nyomott politikai viszonyok közepette, a kath. egyháztól elidegenedett keresztény hitkonfessióknak úgy a hogy még is sikerült egyházi autonómiájukat, vallás és nevelési szabadságukat, bár nem egészen, de ha részben is, némileg biztosítani, míglen ugyanezen körül-

mények befolyása alatt, a kath. egyház autonómiája, vallás és nevelési szabadsága, úgy ezen utolsót illető nagyszerű alapítványok mikénti kezelésének kérdése szóba sem jöhetett; holott pedig minden vallásu hit-konfessziók egyházi szabadságának kérdése ugyanazon egy polgári és politikai törvényeink szent és sérthetetlen védelme és aegise alá van helyezve; miért én legalább még hinni sem akarom, hogy azon jezsuita szónoklatokban nyilvánulhasson — mintegy a polgárisodás új vívmányaként — a kath. egyház vallásszabadságának, törvény és történetileg biztosított joga, melyek a múlt évtized első éveiben ugyancsak a kath. egyháznak igazságot és szeretetet hirdető szószékéről, és ennek firmája alatt, egyenesen a nép és emberiség elnyomásának, a vallási elvek elferdítése általi népszerűsítésére lemenydrögtek!!

Oh! talán emlékezni fogtok még, hogy ezek a kath. jezsuita szerzetes atya hitszónokok, miként szórtak átkot, és pedig szenvedélyes átkot, Isten anyaszentegyházának szeretetre bázírozott katolikus szellemének nevében, azon honfiakra, kik a nemzet szabadságának harcában egyedül a nemzet szabadságaért áldozták fel életüket, — meg azon édes anyákra, kik ezeknek a halhatatlan emlékezetű és dicső honvédeknek, bátor lelkű hazafiaknak az első tápláló anyai tejet adták!

A kik, mondom, ezeket a jezsuita szónoklatokat hallották, azok emlékezni fognak még azon resensus és megbotránkozásra, melyet ezek a kath.

hívó közönség hazafiúi érzelmeiben előidéztek, elannyira, hogy minden szónoki buzgóságuk dacára a templomban nyilván kifütyültettek.

Az absolutismussal való kacérkodás, az egyháznak és a hierarchiának tekintélyét és befolyását, a társadalom intézményeinek átalakításában, soha sem nevelte; különben is az egyház jelen alakjában végzetetlen nagy tér van fenhagyva a képmutatás és alakoskodás számára, — az egyháznak maga magát fel kell oldoznia a politikának reá mázolt minden bilincseitől, hogy úgy a társadalomnak, mint az emberiségnek hasznos és helyén való tanácsokat osztogathasson, a mely tanácsok azután a hit és erkölcs realis tekintélyével is birjanak; mert a jelen állapotban a párisi érsek Segeur orgyilkosa, Vernet áldozópapnak igaza is volt, midőn vétkes elhatározásának végrehajtása alkalmával a kath. püspököket így vádolta: „Ti Krisztus tanítását meghamisítottátok.“

Vagy talán azon bucsú-engedélyben kell vala a kath. egyház vallás-szabadságának nyilvánulni, melyet IX. Pius pápa az emberi méltóság rehabilitatioja és a szabadságért küzdő népek közös ohajtásának az absolut hatalom — de nem az igazság — vas-akaratán történt hajótörése alkalmával, és akkor engedélyezett a világ békességének helyreállításaért — a ki pedig maga is fontos tényező volt a 48-ki alkotmányos szabadság körül folyt mozgalmak előidézésében, — a midőn az egész polgárisult világ a civilizatio és nemzeti alkotmányosság jövője, — meg

az absolutismus virágzásán mintegy kétségbeesve búsongott!

Mindezen és hasonló tényekkel szemben még nagyon visszatetszőnek sem fog látszani, ha visszapillantunk a nemzeti municipiumok korába, midőn evangélikus honfitársaink a törvény szentségének védelme alatt, vallási és nevelési, úgy lélekismereti szabadságuk és autonomiájuk sérthetetlenségének védelme és megőrzésére nagyon sok sérelmeiket tárták az országgyűlések elé; úgy hogy ezeknek véghetetlen sok munka és fáradságába is került ezen sérelmek megorvoslása; — valyon a kath. egyház vallás és nevelési szabadságának elnyomása és megsértéseért emeltek-e szót bár egyszer is a jelen volt püspökök, vagy a káptalanok képviselői? — Ezen körülményeknél fogva nem lehet eléggé méltányolni Sárkány Miklós bencés-apátnak az 1848-diki országgyűlésen elmondott azon szavait, melyeket az, ugyanezen országgyűlésen mondott; a midőn ezen országgyűlés minden törvényesen bevett vallásos hitkonfessiókra a törvényes egyenlőség és jogviszonyosság elvét kiterjesztette, elhatározta és szentesítette, „hogy a katolikus egyháznak jogviszonyosság és törvényes egyenlőség elvénél fogva, igen sok követelni valója van.“ (Lásd Országgyűlési Napló — 1847⁷/₈.)

Azt mindenesetre tudjuk, hogy a jezsuiták eltörlésével a fiskus igen sok vagyont elfoglalt; de a melyeket jámbor alapítók és hagyományozók a kath. vallás és nevelés országos érdekű szent céljának

előmozdítására hagyományoztak és alapítottak vala, — de hogy ezekért azután az egyház egyenértékűleg kárpótoltatott volna, azt a történeti adatok nem mondják, miként ennek példáját a „Hon“ t. levelezője, érdemes honfitársunk, a nevezett lap múlt évi 73-dik számában két falura nézve az eperjesi gymnasium kérdésében fel is tüntette; — a melyeket szinte Eperjes városa a végre adományozott volt a jezsuitáknak, hogy annak jövedelmeiből a gymnasium és tanítók szükségéi kellőleg fedeztessenek; de a jezsuiták eltörlése után a fiskus foglalván el, jelenleg az eperjesi kath. gymnasium csak a kormány subventiójából, azaz: kegyelméből tengődik!!

Lehetne mondani és állítani, hogy ezen és sok más esetben, a hatalom és kormány részéről elkövetett és folytonosan gyakorolt viszás helyzetben, a kath. egyház világos és legszentebb érdekeinek megsértéseért, valamikor felszólaltak volna püspökeink? — Vagy talán a vegyes házasságok kérdésére utaltok, melyet a hatalom és kormány egyenes befolyása alatt álló püspökök, épen a nemzet legitim jogai körül folyt viták tömkelegébe vetettek, csak-hogy a nemzet nagy testében a viszátkodás és egyenetlenség szellemét minél élesben felkölthessék, a családi békességes tűzhelyet és lélekismereti nyugalmat annál előbb és inkább feldulhassák, és mintegy égő kanóccal a nemzeti szeretetnek és békeségnek oltárát felgyújthassák: mely sok, mondom, keserűséggel folyt tusa és súrlódásból eredménytelen harcnál egyéb haszon úgy sem háramlott a

katholikus- és protestansokra, — ma is ott vagyunk, a mint az 179 $\frac{1}{2}$. szentesített törvényeink rendelkeztek!

A történetileg igazolt mindezen tények, nem azt tanúsítják-e világosan, hogy a kath. egyházat püspökeink, bátor saját hiveiknek minden erkölcsi és polgári érdeke ellenére, egyenesen az abszolút politikának eszköze és szolgálatába vetették! Oh! nézzétek csak meg ezeket a kath. tanítói és nevelői alsó mint felső tanintézeteinket, valjon van-e ezekben a haza, a nemzet, a polgárisodás követelése, és az egyház magasztos szelleme kellőleg képviselve úgy, hogy ezek a gyakorlati élet kellő megértése és folytatására irányadó kulcsot szolgáltatnának a már iskolavégzett növendékek szellemi fogékony-ságának kezébe? vagy nyer-e a falusi nép, az elemi iskolákban tanulni járó növendéke, a maga foglalkozásához alkalmazott tanítást? pedig ha a kath. egyház nem volna annyira, és úgy ahogy van, az államhatalom tényleges véduralma és befolyása alá helyezve, hogy ezen az egyház feladatával szorosan összeforrt ügybe a kath. világi osztálynak is volna beleszólása s befolyása, úgy akarom és szeretem hinni is, hogy ezek a kath. tanintézetek az életnek s kornak megfelelőbb irányban rendeztetek volna mindazon nagyszerű anyagi erők és alapítványok érdemleges felhasználása által, melyekkel az egyház rendelkezik vala, úgy minden e körbe tartozó alapítványainak megfelelő hova fordításával, — de mindezekkel, fájdalom! a püspökök nem igen sokat,

mondhatni mitse gondoltak, — a hatalomnak pedig az levén érdeke, hogy a szellemi felvilágosodás helyett inkább a lelki sötétség tenyészsen, és az anyagi erők minél hátrányosb alkalmazásával, ne a vagyonosodás és ipar, de inkább az anyagi elszegényedés, mint a lelki törpülésnek egyik főszköze, lépjen mindinkább előtérbe. — Mindezen érveket a nevelés tárgyában külön kifejtteni ohajtom, most felemlítésüket csak annyiban találtam szükségesnek, a mennyiben az abszolút hatalom befolyása az egyház ügyei kezelésében, ezen megemlékezést igénybe vette.

Vagy talán nem ezen állapot kiszámított és következetes megszilárdítására mutat az is — a katholicismus elve és szellemével ellenkező konkordátumot és az egész buzgósággal üzőtt péterfillérek gyűjtését ha nem említem is — hogy míglen a kath. püspökök a hatalom által folyamatba tett schlezwig-holsteini hadjáratban a megsebesültek részére tetemes segedelemmel (1000—2000 frt. o. é.) járultak, ugyanakkor a magyarországi inségesek részére kis részletekben (50—100 frt. o. é.) juttatták a segédelmet: nem akarom ezáltal állítani, mintha a helyi inségeseket nem segélyezték volna; azonban mivel világi birtokosaink, minden vallás különbség nélkül, e részben fényes példáit mutatták fel a haza és felebaráti szeretetnek, kiket pedig anyagi helyzetükben nagyon sok körülmények sujtottak, méltán megvárta volna a nemzet, hogy a kath. püspökök e részben a felebaráti szeretetnek igen fényes példáit

mutatták volna fel, mintegy bizonyítékául azon vállalási elvnek, melyet a világ előtt képviselniök kellének! — mert az a hatalom, ha már a mondott hadjáratot folyamatba tette, bizonyosan szerencsétlen áldozatainak ápolását és segítségét, minden esetre kötelességszerűnek is ismerhette!

Volt eset, hogy az olasz nemzet szabadságának meghiúsítására indított hadjárat alkalmatosságával, egy kath. püspök összes jövedelmét, és minden ékszereit az abszolút hatalom rendelkezése alá bocsátotta, — járult-e valjon inséges honfitársaink segélyezéséhez ily arányban? kutassátok!

A porosz-olasz részről az osztrák hatalom ellen folytatott hadjárat alkalmával, a kath. püspöki kar hazánkban a hatalomnak 200,000, mond: kétszázezer frtot o. é. ajánlott fel segélyezésképen; fél Magyarország kath. inségeseinek felsegélyezésére, — vagy az olasz nemzet függetlenségeért megsebesült dicső harcosok ápolására valjon ugyanazok a püspökök mit adtak? és ti hazám püspökei, meg a hierarchia biborosai! ha azon 200,000 frtot, melyet ugyanezen alkalommal a nemzetellenes hatalmat subventionáltatok, ha azokat a nemzet fővárosának díszére emelendő bazilika felépítésére áldoztátok volna fel, akkor a legujabban megtörtént beszakadással a jámbor adakozások keserves filléreiből összegyűjtött minden eddig tett költségek roppant összege nem lenne közbotránkozással a megsemmisülésre kárhozható!

Infandum regina jubes renovare dolorem.

Virg.

Már azután ezen állapot miként egyezik meg az evangelium és keresztényszeretet nagy mesterének azon szavaival: *Ti vagytok a föld sava*, én valóban érteni nem tudom, a *ki* is ezen szavaival mily nagyszerű hivatást, de még terhesebb feladatot mért vala az egyház vállaira, világosan kitetszik a nagy próféta szavaiból is: *Az előterem és oltár között siránkozzanak a papok az Isten szolgálói, mondván: kiméld meg uram, kiméld meg a te népedet; és ne hagyd örökségedet szégyenné válni.* Joël II. 27. — A nagy prófétának ezen szavai világosan mutatják, hogy „a hatalom túlterjeszkedései ellen, ez és a nép között legyen közbenjáró az egyház, mindenik fél túlsapongásainak pedig béke és szeretetteljes közbenjárója, s ítélő birája.“ — De boldog Isten hová hagytuk el ezen nagy és dicső feladatot?!

Mi lesz ennek a következése és eredménye, azt a jelenben teljes bizonyossággal megjósolni lehetetlen; de én hiszem és reménylem is, hogy a közel jövő felvilágosítást fog nyújtani; mert semmi kilátás arra, hogy a katolikus egyházra nagyon rózsás színű napok várakozzanak, a mire talán az egyházi irodalom celebritásai még utalni is látszanak az által, hogy IX. Pius pápa uralkodásának fővonását és ismertető jelét sz. János titkos látási könyvének „Crux de cruce“ mély értelmű szavaiban keresik, s feltalálni akarják.

Nagyon messzire vezetne kitűzött célomtól, ha mindezen kombinációknak tüzetes és részletes tár-

gyalásába mélyebben belebocsátkoznék; mert én egyedül a jog és igazság érveit akarom felmutatni a kath. egyház vallásszabadságának és nevelési autonómiájának kérdésében, melyekből azután minden katolikus vallású honfitársam, a kinek jog-, törvény- és igazságról helyes fogalma van, ugyan a katolikus vallás és egyház félszeg állapota és abnormis helyzetéről kellő fogalmat szerezhet magának. — Mert:

Még azt mai nap mindenki tudja, hogy azon diploma következtében melyet Októberi diplomának neveznek, — a melyben is az volt megígérve, hogy e sokféle nyelvű Osztrák birodalomnak nevezett status népei ezután alkotmányosan, vagyis: a szentesített törvények értelmében fognak kormányoztatni; de mivel a szentesített törvények szerinti kormányzás alakja egyformán illeti a polgári, vallási és nevelési igazgatásnak formáját: azért ezen diploma következtében Magyarországnak minden állapotú polgára a törvényes jog legitimitásának hódolva, mintegy villanyütésre, az 1848-diki szentesített törvények életbeléptetése iránt lelkihűség és ragaszkodással fejezte ki vonzalmát és kívánságát.

Nem kellett akkor a közvéleményt, mint más-kor, valami politikai árnyalat érvényesítése iránt nagyszerű bőbeszédűség vagy a szónoklat nyomós érveivel sarkalni, vagy meggyőzni; mert az élő nemzedék nagyon világosan átértette az emberi méltóság és népjog azon magasztos tekintélyű elvét, mely azon törvényekben szentesítést és kifejezést

nyert; azért ama törvényeket ma is úgy tiszteli a nemzet, bárha csak emlékezetben, mint polgári boldogságának Mekkáját!

Ezen törvény XX-dik t. cikke minden törvényesen bevett vallásfelekezetekre az egyenjogúság, jogviszonosság és egyenlőség elvét szentesítette. Már pedig ezen törvény világos elvénél fogva következik az: — bármit mondjanak a jogeljátszás elméletének államférfiai — hogy ugyanazon szabadalmak, melyekkel evangélikus és görög hitvallású keresztény honfi- és polgártársaink felruházvák, mint a katolikus egyháztól elidegenedett vallású konfessiók hívei, ugyanazon szabadalmak és előjogok gyakorlása magát a katolikus hit közönségét is megilletik. Már pedig ezen hitfelekezeteknek Magyarországon az 179 $\frac{1}{10}$ -ki 26. t. c. igen sok tiszteletre méltó, és nevezetes szabadalmakat adott; a mely jogok fősarkpontját képezi a püspök és lelkészek szabad választhatási joga, nemkülönben a vallás és nevelési alapítványok független és szabad kezelése, menten az öszpontosító s a nemzetet folytonosan kiskorú és gyámság alatt tartó hatalom s kormány minden befolyásától — mint a mely jogoknak a törvényesség elve s legitimitásánál fogva, a katolikus hitközönség részéről, hasonló alakban gyakoroltatniok és érvényben lenniök kellene; de e részben igen sajnálva kell bevallanom, hogy a kath. hitközönség igen nagy része még azt sem tudja, hogy hozattak-e vagy léteznek-e valósággal ily értelmű törvények? Vannak-e? voltak-e? vagy hová lettek,

ha csakugyan valamikor léteztek volna, a vallás és nevelés szent céljára hagyományozott alapítványok? — És mindezek kezelése és hovafordítása iránt, a gyakorlat vagy törvény szerint, minő intézkedések történtek a multban, s foganatosíttatnak a jelenben? Ha némely történeti adataink azon alapítványok vagyonsága és keletkezése körül vannak is; de azok mind oly homályosak és hiányosak: miszerint nem lehet eléggé csudálnunk, hogy a kath. püspökök ezen a kath. hitközönségre nézve oly véghetetlen fontosságú és országos érdekű kérdést a jelen zilált, lehet mondani abnormis állapotában megtűrhettek; ha már a kath. hitközönséget minden e kérdésbeni befolyás jogának gyakorlatától visszatartották is, sőt úgy látszik hogy az 179 $\frac{0}{1}$ és 182 $\frac{5}{7}$ országosan kiküldött egyházi választmányok is, mind a kikre a kath. vallás és nevelési alapítványok fontos kérdésének megfejtése országhatóságilag bízva volt, — és lehet hogy munkálataik ma is a kormány irat-tárának lomhalmaza között hevernek, — de a melyekből szinte csak töredékek jutottak a nyilvánosság elé; a melyek után azonban arra is lehet következtetnünk, hogy ezeknek a választmány férfainak, ezen a kath. vallási és országos fontosságú kérdésben még tiszta fogalmuk sem volt, máskülönben meg se tudnánk magunknak magyarázni, hogy az 1791. 26. t. c. 12. §-nak fontos szavai: „A katolikus alapítványok a katolikusoknak, az evangélikusoké pedig ezeknek, kizárólag fenhagyassanak“, még ma is a katho-

likusokra nézve az irott malasztok sorába tartoz-
zanak.

De nem is hiszi senki, hogy egy, a rang és tekintélynek fényében úszó püspöki kar — valóságos nemzeti olygarchák, — minő a magyarországi már régideje hogy volt, ha az egyház érdeke és javára vállalkozott volna, a törvény világos értelmű szavainak védelme alatt ki ne eszközölhetette volna ezen nagy horderejű egyházi sérelemnek megszüntetését.

Én szerintem felesleges is a kath. egyházreform kérdéseiről szót emelni mindaddig, míglén az egyház vallás és nevelési autonómiájának és az ezzel szoros kapcsolatban álló alapítványoknak kérdése világosan és határozottan szabályozva nincsen. Mit is használtak 48-ban az e részben elhangzott szebbnél szebb szavak és eszmék az egyház reformkérdéseit illetőleg? A kath. nép nem azt nézte, magyar vagy német köntösben jár-e papja? minő bajuszt vagy szakált hord? de fog-e ezután is, és pedig mennyi párbért fizetni lelkipásztorának? Eredménytelenül panaszkodott a szegény káplán a nép előtt, hogy az ő fizetése 24 pfértban kevesebb, mint az utolsó házi cselédé!! — mert a népre nézve nagyon is közömbös 5 frt-e a káplán fizetése vagy 100 frt.; mert tudja, hogy a pap csak nem hal meg éhen. (A szóba hozott egyházi kérdést, a klerus dotatiojára vonatkozólag, közjogi tekintetben, alább rövid kivonatban fel fogom világosítani. Szerző.) — Ha tehát a katolikus nép lelkében az egyház iránti érdekeltséget fel akarjuk

ébresztteni, mulhatlanúl megkivántatik, hogy a val-
lás és nevelési alapítványok mikénti keze-
lését és hovafordítását legalább tudassuk vele; ezen
bázison azután a többi kérdések iránt is, melyek az
egyház reformját illetik, igen könnyen tisztába fo-
gunk jönni.

De érdemes is volna ezen kérdéssel hova előbb
tisztába jönni; mert hazai történetünk legalább ezen
alap nagyszerűségére mutat. Lebbentsük csak fel a
történet fátyolát, mert ez a kérdésbeni vagyonság
iránt roppant összegekről fog nekünk tanúskodni...

II. József császár 1782. Jan. 7-ki kibocsátott paran-
csánál fogva, a vörös barátok (camaldulenzes), kar-
thausiak, trinitáriusok, klarissák, kapucinák és a
ferenci apácák szerzeteit, — utóbb pedig a benede-
kiek, premonstreiek (Canonici regulares), cisterciek,
karmeliták és paulinusok (első remete sz. Pál magyar
szerzete) szerzeteit eltörölte és feloszlatta. Az eltörölt
és feloszlátott szerzetesek ingó és ingatlan vagyona,
azon kívül a mit magokkal vittek, valamint a tem-
plomi ékszerek is eladattak, a szerzeteseknek pedig
nyugpénz rendeltetett, s ingó s ingatlan vagyonuk,
mint fenmaradott rész, a katolikus vallási
pénztárba rendeltetett át. Ezen pénztárba ezúttal csak
magából a paulinusok vagyonságából 10 millió forint
értékű fekvő vagyon, és 203,600 frt. jövedelem folyt
be. Mit nyert a többi feloszlátott szerzetesek vagyon-
ságából ugyanezen vallási pénztár, nincsen nyilvá-
nosan kimutatva. Egyedül a Mária-Therézia által
1773-ban eltörölt jezsuiták vagyonságából 3 millió

frtnyi alapítvány is szinte a vallási alap pénztárába folyt be, a melyet t. i. a fiskus el nem foglalt, miként ezt már fentebb érintettem.

Vannak ezeken kívül más világi és egyházi főurainknak szinte igen nevezetes alapítványaik, melyek a katolikus vallás és nevelés országos érdekű felvirágzását szinte hathatósan előmozdítanák, ha — de csakis ha — az alapítók szándékai és akarata szerint kezeltetnének, és szent céljuknak megfelelőleg használtatnának fel. — Eszmeláncolatnál fogva nem hagyhatom említés nélkül Széchényi, Kollonich nagynevű érsekeinknek a szegény ifjak részére tett alapítványát, melynek is alaptőkéje 1827-ben majd 300,000 frtra rugott, és 115 kath. ifjú 60 frtnyi segélyt nyert; és Király József néhai pécsi püspök alapítványát, a melynek is alaptőkéje 200,000 frt. volt aranyban és ezüstben. — A Marczibányi-féle és más családok nevezetes alapítványait rövidség okáért mellőzve, mert azt sem tudjuk, hogy a devaluatio által minő tőke s vagyon veszteséget szenvedtek, a minek tudalma pedig a kath. hitközönséget véghetetlenül érdekelné; de meg azt mutogatni sem igen kell, hogy ezen alapítványok nyilvántartása és tudalma, mennyire össze van forrva az egyház szabadságának törvény és történetileg biztosított joga és szellemével! (l. Horváth Mihály, Kovács Pál és dr Lányi Károly ismert nevű írók munkáit.)

A katolikus vallás és nevelést illető minden országos egyházi és világi alapítványokat, a felmuta-

tott országos törvény ellenére, mindeddig a kir. helytartótanács kezelte, kitől aztán nyilvános számadást nemcsak követelni, de még várni sem lehetett; azért ugyanilyen, a nyilvánosság elé bocsátott vagy felmutatott számadást, eddig ugyan nem is láttunk; de a miből azután szinte az sem következik, hogy a kezelés a kath. egyház vallási és nevelési érdekeivel megegyezőleg történt volna! Azt nem akarom e helyen fejtegetni és indokolni, hogy ez a helytartótanács — a melyet pedig közigazgatási szempontból a 48-ki szentesített törvények szerint magyar miniszteriumnak kellene helyettesíteni — azon férfiakból lett volna alakítva, a kiket e hivatal tekintélyes állására a nemzet bizodalma vagy választása hívott volna meg; de igen azokból, kiket a nemzet felett gyám-nokoskodó hatalom ezen hivatalra a maga szempontjából alkalmasokul kiszemelt, az azután természetesen ismét más kérdés, hogy az e szerű kezelése a kath. vallás és nevelési alapítványoknak, egyházi szempontból ártott-e vagy használt? és hogy ezen a hitközönség tulajdonához tartozó vagyonnal ugyancsak az egyház és kath. hitközönség érdekében gazdálkodtak-e? — Oh! talán a kath. hitközönség közvetett és egyenes befolyása alatt, ezen vagyont célszerűbben is lehetett volna felhasználni?

De hogyan is várnók, hogy a helytartótanács az általa kezelt kath. vallás és nevelést illető alapítványokról nyilvános számadást mutasson fel, ha magok az egyházmegyei káptalanok, az illető püspöki megyék, lehet mondani helyi érdekű ájtatos

alapítványairól még eddig egy betű számadást, vagy legalább annak rövid kivonatát se mutatták fel soha! pedig már ezek csakugyan az illető püspöki megyék kath. hiveinek buzgalmából szaporodtak; és így ugyanazon kath. hiveknek lelki megnyugtatója szinte követelné is, hogy ájtatos alapítványaiknak állapota és kezeléséről legalább időnként tudomást nyerjenek.

De nemcsak ezeknek állapotát a rejtély homályossága fedi, hanem még a klerust közelebről érdeklő papi nyugdíjintézet állapotát sem ismeri maga a klerus közelebről, pedig ezen tömeg nevelésére már 1770 óta, minden elhunyt plébános vagyontömege megszázalékoltatik, mely tekintetelnél fogva nem is szükséges nagyon mutogatni, hogy ezen alapítványok vagyoni állapotának nyilvántartása és kezelése a kath. klerus és hitközönséget mennyire érdekelné, annyival is inkább, mert azon befolyás, melyet ezekre a devalvatio gyakorolt, még ma sincs tisztában, úgy nyilvánosan kimutatva. — A váci püspöki megye ájtatos alapítványairól csak azt tudjuk, hogy azokat, a jelenlegi váci püspök ő méltósága adósságképen mind felvette, — biztosítva vannak-e a pénzviszonyok minden veszélye s esélyeitől? — én legalább nem tudom!

Mindazon kérdésekre tehát, a melyek e fontos tárgy körül fölmerülhetnek, igenlő és tagadó választ csak úgy adhatnánk, ha mindezen alapítványok rendeltetés-szerű kezelése s hovafoordítása a nyilvánosság előtt kellőleg konstatirozva lenne. —

Az mindenesetre világos, hogy e kérdés körül a felelősség rövidesen nyilvánulni, és azok vállaira fog nehezedni, kik a kath. egyház jogosult és szabályszerű érdekét és jogát a hatalom előtt, nem tudták vagy nem akarták — de az is meglehet hogy nem merték — érvényesíteni!

Ezen súlyos vád mindenesetre titeket fog sújtani, hazám katolikus püspökei! mert ha 48-ban hasznosnak láttátok felhívást intézni a kath. néphez ezen alapítványok körüli gondoskodás kérdésében, — a midőn az osztrák kormány kezében a hatalom pálcája ingadozni kezdett, ugyanannyi hazai szentesített törvények jogosult védelme és biztosítása alatt, és nagy mérvű kötelmeitek szerint, nem lett volna szabad ezen térről lelépnetek!!

Vagy talán magyar püspökeink között nem találkoztak Ambrusok, kik a theodoziusokkal a kath. egyház vallás és nevelési szabadságának revindikációja és rehabilitációjának kérdésében erélyesen szembeszállani bátorkodtak volna! — Vagy ha ezek nem, tehát az alsó klerus!? Oh! az alsó klerus valószínűleg páriájává van törpítve ennek a püspöki hatalomnak, a ki ellen az levén bíró, ki a vádló egyszemélyben; miként ezt a 48 utáni években tapasztaltuk, — ily állapotban azután, a minden emberi és természeti jogok védelmére nézve, a szószerénti fogalom szerint, jogot és igazságot miként lehet várni, felesleges volna bővebben fejtegetni!!

Angolhon kath. története e részben nekünk igen szép példát szolgáltat. Ugyanis a kanterbory-i érsek

levén egyszersmind a király titkos kancellárja, a kivel is II. Henrik angol király igen sokat vitatkozott az egyház szabadságának kérdése felett; úgy hogy ezen vitatkozások által csakugyan sikerült is nekie az érseket az egyház szelleme és szabadságával ellenkező határozatok és végzések aláírására rábírni, melyet is az érsek diakonusa megtudván, aki is az érsek előtt, az udvari és egyházi díszmenetek alkalmával a kettős keresztet szokta vinni, a keresztet a falhoz támasztotta, mondván: „Ön elárulá Isten anyaszentegyházát, én ön előtt a keresztet többé nem viszem.“ — Az érsek, Becker Tamás, a diakon ezen szavaira könyveket kezdett hullatni, és haza érkezése után az egyház szabadságával ellenkező végzéseket mind visszavonta. — Valjon Magyarország püspökei nem érdemelnének-e meg egy ehhez hasonló eljárást?

Vagy talán a nagynevű Andrásy és Eszterházy püspökök csak herostratusai lennének a kath. egyházi történelemnek, az egyház vallásszabadságának kérdésében, és nem valóságos apostolok, kiknek nevei minden ok nélkül jegyezték fel a történet lapjaira? — a ki a történetet és e fontos kérdést ismeri, nem szükséges ezt bővebben fejtegetni!

Hazám püspökei! a befolyástok alatt létesült konkordatumban, meg az esztergami zsinat — melyen egyedül csak ti valátok jelen — végzéseiben, van-e csak egy szó is, mely a kath. egyház ezen nagymérvű kérdését, vallás és nevelési szabadságát, autonómiáját érdekelné? Fájdalom! hogy ezen

fontos kérdésre nem-mel kell felelnem; mert míglen az evangélikusok — a kath. egyháztól elidegenedett honfitársaink — vallási szabadságuk kérdését, ugyanazon, a katolikusok részére is egyaránt jogosult és hatályos törvények ereje és hatalmánál fogva rettenthetetlen erélylyel védelmezték, a minden jogot és törvényt elnyomó csupa rögtönzött §§-kal kormányzó centralistiko-absolut hatalom rendszere alatt, úgy hogy ezen hatalom kultus-miniszteriuma evangélikus vallású honfitársaink vallás- és iskola-alapítványait és egyházi autonómiájuk szabadságát megérinteni nem bátorkodott, annál kevésbé azt megtámadni; ugyanakkor a kath. vallású egyház, a vallást és nevelést illető minden alapítványai, nemesak ezen kormány és hatalom közvetett befolyása és felügyelete alatt vannak, — de talán a kath. egyháznak minden erkölcsi érdeke és szellemével ellenkezőleg kezeltetnek és használtatnak fel!

A ki ezen kérdést, a maga valóságában érteni és mérlegelni tudja, annak meg kell vala győződnie arról, hogy minden vallásos konfessiók között, a törvény világos értelme szerint, a kath. vallást lehet s kell vala egyedül üldözöttnek tekinteni.

A tulsó oldalon azt mondják, hogy a kath. egyház ilyyszerű átalakulását sok politikai és társadalmi viszonyok akadályozták!? — igen, de hát mirevalók voltak a püspökök? arra talán, hogy nagyszerű jövedelmeiket elhasználhassák? hivatalos kötelmököt pedig teljesítse más; a vallás, egyház, nevelés nagy fontosságú kérdésének pedig elég van téve az által,

ha a jezsuiták alapítását némi áldozattal érvényesíthetik; pedig ezek eltörlése nemzeti törvénykönyvünkben van szentesítve! — vagy pedig a lelkészekhez egy pár úgy sem nagyon fontos kérdésben, vagy egyházi ügyben köriratot intéznek, mely eljárásból azután a kath. nép felvilágosodása, vagy az egyház vallás és nevelési szabadsága ha fel nem virágozhatik, ki gondol vele? — mindezt bővebben indokolni felesleges munka lenne!

A katolikus egyház ezen szabadságát és függetlenségét a maga rendes állapotába visszavezetendő, jeles történész és nagy fia hazánknak, mint kultus-miniszter, azon rendeletét adta a nyilvánosság elé, melyet a hiv. „Közlöny“ 135-ik számában 1849. mindenki megolvashatott. Ezen rendelet velős és érdekes tartalmú szószerinti szövege ekképen szól:

„Méltó fájdalommal kelle túrníe a bukott hatalom uralkodása alatt, minden vallásához önzés nélkül ragaszkodó katolikusnak, hogy míglen más hitfelekezetek hosszas küzdelmeik gyümölcseül végre szerencsések voltak vallásukat a minden szabadságot elnyelő királyi kormány túlterjeszkedő befolyása alól felszabadítani, s egyházi ügyeikben önkormányzólag intézkedni: a kath. egyház mindvégiglen oly súlyos gyámság alá volt helyezve, miszerint annak a kor és körülmények szerint felmerülő érdekei, melles, gyakran önző és alacsony céloknak feláldoztatván, az egyház kebelében minden szabadabb kifejlés teljesen lehetetlenné vált. Még sajnosabb lön pedig a kath. egyház nyomasztó helyzete az által,

hogy a mindenben korlátolt gyámságot sokan, kivált az első szülöttek (püspökök) közül előnynek tartván, s a súlyos bilincseket aranyláncznak tekintvén, a szolgálást nem megszüntetni, hanem megörökíteni törekedtek.

„A kath. egyház ily lealacsonyító helyzetben tovább nem maradhat. Politikai s polgári életünk a forradalom által demokratiai alapot nyert. A kath. egyház viszonyai sem maradhatnak a régié, úgy az álladalom mint a belkormányzat irányában. Kell hogy a kath. egyház is visszanyerje autonómiáját, s önkormányzati jogát; miszerént a gyámság alól felszabadulván, érdekei s a kor és körülmények igényei szerint fejlődhessék.

„Az ország kormánya illetlenülül fönn akarja s fogja tartani minden, tehát a kath. vallásnak is az utolsó pozsonyi országgyűlésen (1848: 20. t. c.) biztosított szabadságát; föladatának csak azt tekinti, hogy a magyar kath. egyháznak a szabadság alapján történendő újjászületésére, s mind az álladalom iránti viszonyainak, mind a belkormány szabályozására módot és alkalmat nyújtson, s gondoskodjék, hogy az egyháznak az álladalom irányában szabályozandó viszonyai törvény által is biztosíttassanak.

„Ez okból tudtára adatik előlegesen a kath. egyház minden tagjának, hogy ezen egyház ügyeinek elintézésére f. é. Augusztus 20-kán Pesten oly közgyűlés fog tartatni, melynek tagjai az összes magyar kath. egyházat képviseljék. A gyűlés szerkezete s egyéb körülményeiről a szükséges utasí-

tások s rendeletek a maga idejében fognak kiadatni.
— Buda-Pest jun. 15-kén 1849. Vallás és közoktatási miniszter Horváth Mihály m. k. vál. csanádi püspök.“

A magyar kath. egyháznak új korszakot és virágzást ígérő ezen rendeletet, minden hazája vallásához hiven ragaszkodó katolikus örömmel fogadta és üdvözölte. Nem is lehetett az másképen; ugyanis a nép souverenitása által a nemzeti felelős hatalom díszes és terhes hivatalára hivatott érdemes és jeles történetbúvár és író, becsületes tiszta jellemű magyar pap és polgár, — emelkedett felvilágosodás és tudományos képzettséggel kitűnően megáldott honfi, mindenesetre hivatva is érezte magát arra, hogy hivatalos és nyilvános intézvényeiben mindenkor a nemzet legforróbb kívánságaival találkozzék; és hogy rendeletei által az annyira gyűlölt és avas hierarchikus assa foetida szagot ki is küszöbölje.

De e sok szép reménységre, valamint az egyháznak ujjaszületésére méltán jogosító rendelet, fájdalom! a tények hatalma s az abszolutizmusnak minden szellemi haladást megsemmisítő vasakarátán hajótörést szenvedett, amire magok a kath. püspökök is igen hathatósan segítkeztek, — de talán csak egy időre, mert Jacopo Ortis-ként: „Zokog a nép a zsarnok születésén, s nincs egyéb vigasztalása, mint hogy egykoron sirja felett mosolyoghat“ a jövő a nép és nemzeteké; mert a nép és nemzet ép úgy halhatatlan mint a lélek. De mit is lehetne várni

azon hatalomtól, a melyet absolutizmusnak neveznek, ha már tudjuk, hogy ezen hatalom előtt sem jog, sem igazság nem határozók, hanem az erő; az pedig szinte világos, hogy ott a szurony adja meg az erőt, a mit elég alkalmunk volt tapasztalni; mert nem igen régen egy államférfiú világosan ki is mondotta: hogy „kellemetlen a szerződéseknek, az igazság szemüvegén való mérése; mert ha a bécsi szerződések sok igazságtalanságot foglalnak is magokban, mégis 50 év óta alapját képezték az államrendszernek.“ — No már a ki ezen szavaknak értelmét egészen átérti, s hozzá még azok horderejét kellőleg mérlegelni is tudja, az bizonyosan meg fog, de meg is kell győződnie, hogy az absolut hatalmak politikájának értelmében a cél szentesíti az eszközt, a melynek elérésében sem Isten, sem erkölcs, sem jog, sem igazság érvei nem határozók, hanem az erő és szurony hatalmának „*sic volo, sic jubeo, stat pro ratione voluntas*“ istentelen példabeszédszerű parancsoló szavai; az azután nem kérdés, legyen bár a hatalom katolikus, protestans, görög vagy török vallású.... egyre megy!

A ki a történetet ismeri, annak nem szükséges azon bécsi államszerződéseknek nevezett okmányok célját és tartalmát bővebben fejtegetni és magyarázni. — Az, a ki egy kevés történetet is olvasott valaha életében, az tudni fogja, hogy ama szerződésekkel a hatalom szövetkezett a nemzetek és népek elnyomá-

sára, azt állítván: hogy a nép van teremtvé a hatalom számára, és nem a hatalom van a népért; a melyet is mint lelketlen tárgyat az érdeknek, saját önkénye szerént használhat fel. — Ezen szerződés szerint azután az emberi méltóságnak vallás- és hit-szentelt fogalma csak az írott betűk sorába tartozik, de nem az életbe!

Ezen államszerződések szabályozzák azután az új társadalomnak küzdelmeit az ó ellen, — a mely is az emberiséget a hit és vallás szelleméhez közelebb akarja vezetni. De meg mivel a közmondás szerint: „a halis a fejtől bűdösödik“, szinte csudálnunk sem lehet, ha az emberiség a hatalomnak minden erkölcsi érzést lábbal tapodó eljárása miatt, osztály- és rangkülönbség nélkül a hit, erkölcs és igazság érzésének szempontjából, naponkint jobban elaljasodik, a mire is Westenrieder még 1825-ben irt igen nevezetes munkájának 25-dik lapján oly keserűen hivatkozott: „Ha a világ minden fejedelmei és népei a katholicizmus lelkétől elevenítettve volnának, akkor semmi háborúk, tömlöczök, és büntető birák nem volnának szükségesek, de törvény is igen kevés igényeltetnék.“ (Lásd Rädlinger Európa állap. 106. l.) — De hogyan fogja a katholicizmus ezen jelzett szellemét a társadalomba átültetni, ha a jelen alakja megmarad; hiszen maga is — vagyis inkább vezérei a püspökök — az abszolút hatalom bérében állanak! — De azután meg az oly tulajdonokkal ékeskedő hatalom kezeiből katolikus

pap, ha vallási — és pedig kath. vallási — hitelve és meggyőződésével birtokoskodik, mily lélekismerettel fogadhatja el a díszes püspöki hivatalt? én legalább nem értem. — De azt mindenesetre tudom és látom is, hogy az ezen úton és módon kinevezett kath. püspök az egyház vallási és nevelési szabadságának, szóval: a kath. egyház autonómiájának kérdésével épen semmit sem gondol. — Mindezen körülményekhez azután ha hozzá adjuk azt is, hogy a püspök előléptetése nem függ a vallásos buzgóság vagy hivatalos szolgálati érdem, — az egyházi és világi tudományok körüli jártasság, — a haza és nevelés ügyében való fáradozás és bokros érdemek kitüntetésétől, hanem egyedül a titkos rendőrségnek csak azon információjától: „wie ist er gesinnt gegen das allerhöchste Heerscherhaus“ ezen minden egyházi érdemet lábbal tapodó informatio, meg a 30—40, és több ezreket túlhaladó püspökségi jövedelmek élvezete azután, ha az egyház és haza iránti kötelmek teljesítését háttérbe szorítják is, csudálkozni — úgy hiszem — rajta senki nem fog!

Ily állapot és körülmények között mit is használ azután a mennyország örömeinek hirdetése a katolikus hivek előtt, mindenki elgondolhatja?! — De minek is említem a püspököknek a mennyországot; mert a sz. irás szavai: „regnum coelorum vim patitur“ talán nem is az ő számukra irvák; mert hiszen ott az is meg van írva, hogy „a gazdagok nehezen jutnak mennyországba“, ök

pedig szóval és tettel egészen mást bizonyítanak. — De még azt is ki lehetne a sz. írásból mutatni, hogy Krisztus Urunk a mennyország kulcsait nem az ilyen sáfárok kezeibe akarta letenni!

No de már ha meg van, egyre megy.... *fac metalem, talis ero....* az egyház mindenesetre megvárta volna töletek, hogy az általatok tartott és esztergomi zsinatnak nevezett gyülekezet alkalmával, a helyett hogy a kath. dogmák hitére ünnepestélyes fogadmányt tettetek, az egyház, vallás és nevelési szabadsága iránt is legalább valami üdvöset határoztatok volna; mert hiszen írva van: hogy a hit cselekedetek nélkül holt;.... vagy talán az ily hitforma fogadásokkal akarjátok a katholicizmus és egyház szellemét a családi élet küszöbén belül átültetni? — melyet eddig úgy is csak a szép szavak de nem az életből ismerünk! vagy pedig a *crinomos* szűz Mária képeivel? — mert elhihetitek, hogy a búcsújárási helyeken elkövetni szokott zsebelésekkel a kath. népet ma már elámítani ugyan nem lehet, ha a vallás és nevelés szabadsága, a kath. egyháznak jogosult autonómiája biztosítva és helyreállítva nem lesz!

Oh! ne is mondjátok, hogy a világ és nép hitetlen, csak azért, mert azt a sok badarságot, melyet a hit képében ti neki nyújtotok, megemésztetni nem tudja, de nem is fogja soha! Ezen valóságos élethű viszonyok és körülmények között azután azt sem tudja az ember, hogy a korszellem ragályos materialismusa felől emelt vád és panaszokra mit szóljon, ha

látja, hogy e kornak legmaterialisabb alakjai magok a püspökök! — Igen, e sorok írója minek sem örülne inkább, mintha katolikus és patriota szellemeteket fényesen kitüntetve igazolhatná; mert magának a kath. egyháznak is ez lenne a legnagyobb öröme és dicsősége, a ki szinte követeli is töletek, hogy katolikusok, de kitűnően patrioták legyetek. Igen, patriotizmus hazafiság, fölvilágosult tudományosság azon ékes csillagok, melyekben a klerus és püspököknek tündökölniök kellenék, ha a hit, egyház és catholicismus magasztos szellemét a mai fölvilágosultságáról hirhedt korban megkedveltetni akarnák; de e szempontból, úgy látszik, sem a pápa, sem a püspökök a zászlóvivők szerepének elvállalására vállalkozni nem igen akarnak, miként ezt IX. Pius pápa 1864. dec. 8-ki manifestumában a hatalom utáni kapkodással és sötét pietismussal oly élénken fejezett ki, pedig mindenkor igaz volt, ma is az, Verulami Baco-nak azon találó mondata: „kevés tudomány a religiotól el, sok pedig ahoz visszavezet.“ — Nem látjátok-e a dicső lengyel klerust a nemzet politikai és vallási szabadságának harcában ott tündöklelni, hol a nemzet örege és fiatalja élet-halál harcot küzd a hatalom óriása, a féktelen muszka barbarismus ellen? — Erről a dicső lengyel klerusról Lacordaire atya egy helyen igen szépen azt jegyezte meg: „Azt hiszitek, hogy elmehetek Lengyelország egyháza mellett a nélkül, hogy azt üdvözöljem? — Drága hires nővér, hajdan támasza a kereszténységnek! kimondhattam-e nevedet a nélkül hogy megáld-

jalak, s kérem az Istent, hogy könyörüljön rajtad? Ah! én érted az Istenhez kiáltok, és minden lélekhez, a melyből az emberiség ki nem halt. Ha nem adhatunk neked időbeli életet, de megőrizzük számodra az emlékezetet.... Ismét találkozni fogunk az örökkévalóságban, s ha más ölelések nincsenek is megengedve, ezeket legalább nem fogja az üldözés szétszakasztani.“

Fog-e valaha a történet műzsája a magyar katolikus klerusról ilyent följegyezhetni: nem tudom; de az az egy mégis világos, hogy az egyház jelen állapota miatt már maga a vallás lett gyűlöletessé, az által, hogy a nemzet által megutált hatalomnak oly nagy befolyása került az egyház ügyeibe; mert már Rákóczy korában is azon eset következett be Cegléden, miszerint Mészáros András az időbeni plébános helyébe, a ki is hihetőleg szinte elmenekült a bujdosó fejedelemmel, mert jelen volt vele az ónodi gyűlésen is, miként azt koszorús költőnk megénekelte, — és a hatalom kormányja mást nevezett ki helyébe, a kiről pedig a nép azt hitte, hogy a hatalom részére szít; miért a majdnem egész kath. vallású közönség, az evangélikus vallásra tért által nagyrészen, úgy hogy a kath. egyháznak néhány száz pásztorokból álló hive maradt csak meg. (Lásd Dezéričius in historia Eppatus Vaciensis.)

Vagy talán nem áldozták-e fel már püspökeink a hatalom kedvéért, vallás és egyházi meggyőződésüket is? — Ott van a Martinovich elítéltetésének esetében az élő példa! a mikor a kath. püspök egy

kath. papról a hit szentségének eltörölhetetlen jellegét téglával ledörzsölni vállalkozott a hatalom parancsából. — Utóbbi időben már a püspököt is kötélre ítélték a katonai vérbíróságok, a papokat pedig agyonlövették... mintegy bizonyoságául annak, hogy a hatalom se sokat ad már a vallásra, ha a szuro nyok ereje s hódításában megbízhatik!... egy ily hatalomnak azután nemcsak zsoldosai lehetnek a kath. püspökök, de annak még kegyeit is kereshetik?... ellenben a nemzet törvényei irányában minden alkalmat és módot kikeresnek a reactio kitűntetése és tanusítására!

Vagy talán nem azért, mivel a nemzet törvényhozása diplomatikaivá emelte a magyar nyelvet, használják püspökeink még ma is a holt diák nyelvet hivatalos levelezéseikben a klerussal? az anyakönyvek vezetése szinte ma is nem diák nyelven vezették-e? És pedig mindezen nemzetellenes reactioval a klerus nem annak a hatalomnak az előnyére munkál-e, melynek titkos keze oly sok vér kiontásában működött? Igen, e hatalomnak kezében a Karaffák, Haynauk soha sem hiányoztak. — Olvassátok meg az 1848-ki Brády család és az 1830-ki lengyel forradalom eseményeinek történetét! — e sorokat nem irhatom le a nélkül, hogy szívemet mély fájdalmú érzések körül ne fognák! (Lásd Mayers Univers.)

Szerettek püspökeink a tridenti zsinat végzéseire főpapi székekről kibocsátott irataikban hivatkozni, de csak úgy, ha a hatalom — és pedig a korlátlan hatalom — szeretetet nélkülöző gyakorlata forog kér-

désben; de ugyanazon zsinatnak azon végzését, melyben minden évben megyei zsinat tartása rendelteték meg (Sess. 25. de reform), minden tétova nélkül félre téteték; mely cselekedetek arra mutatnak azután, hogy a püspökök a kath. egyház vallás és nevelési szabadságát, annak nagyszerű célját és szellemét csakugyan nem sokra becsülik, pedig e részben már hazai köztörvényeink is oda rendelkeztek, hogy a püspök köteles minden évben megyei zsinatot tartani, melyen szinte a klerus is megjelenni köteles. 1559: 41.

Ha a katolikus püspökök az egyháznak törvény és történetileg jogosult vallás és nevelési szabadságát eddig sziveiken hordozták volna, akkor bizonyosan nem mulasztották volna el figyelmeztetni a hatalmat azon jótéteményekre, melyeket ez a nemzet felett gyámnokoskodó hatalom az egyháznak köszönhet! — ha a sok közül csak azon egyet említem is fel, midőn a francia hadjáratok után kimerült, és sok pénzzavarnak elébe néző birodalmi kincstárházát a kath. székes egyházak gazdag ékszereiből töltötte meg, mely által azután még a devaluatio által fennmaradt pénzügyi kalamitás is legalább igen nagy részben orvosolva lett.

Nem tudom, hogy a milliárdokat túlhaladó status adósságok roppant összege, nem fogja-e utóvégre is az egyház javait igénybe venni? mert az az osztrák pénzügyminiszter nincs azon helyzetben, a melyben volt Kossuth lánglelkű szelleme a nemzet alkotmányos stipulatióinak védelme alatt, hogy bizton mond-

hatná, mint Kossuth: „teremtünk pénzt még a poklokból is“; mert midőn e sorokat írom, pénztelenség, forgalomhiány, eladósodás, minden értéknek rémítő alácsökkenése, és az általános elszegényedésnek kézzel fogható jelei mutatkoznak a közterhek roppant fölemelése dacára, — mely körülmények utóvégre is, mintegy ideiglenes mentségül, az egyház javait igénylendik, — mi fog azután következni: a jövő kérdése! — de azután a kath. egyház miből földözendi vallási autonómiájának szükségét — talán a püspökök meg fogják mondhatni? mindezen nagy eszmék dióhéjba lett összefoglalása, — és evangélikus honfitársainknak vallási autonómiájuk iránti buzgalmából vonjátok ki a következtetést, és elmélkedjétek felette!!... mert azt minden ember még világosan tudja, hogy Magyarország szenvedett legtöbbet a francia hadjáratok alatt, a melyért azután a hatalom kárpótlást is nyert, de ezen kárpótlásból a magyar nemzet egy fillért sem kapott, egyházi szabadságának kérdésében pedig még a szelid üldözést is kegyelemnek tekinthette; mert ebben a püspökök épen a hatalom kezére működtek. — Igen, uraim! ezek tények, ezeknek pedig van az életben logikája is, ezek nem szorultak apológiára, de én nem is akartam apológiát írni!

Nem akarom a t. olvasó figyelmét továbbra is történeti tények és adatok összehalmozásával elfoglalni, — de azt az egyet még sem hagyhatom említés nélkül, hogy evangélikus honfitársaink, a kath. egyháztól elidegenített ezen hitkonfesszió hivei, mennyire

féltékenyek vallási és nevelési szabadságuk iránt, kitetszik abból is, hogy legutóbb a kormány 94,000 frtnyi subventióját visszautasították, félvén attól, nehogy ezen subventió árán vallási és nevelési szabadságuk szenvedjen csorbát!

Fel tehát a jog és igazság zászlójának védelmére, hazám katolikus hivei, mert eljön az idő, midőn a hatalom minden erőfeszítései, a vallás és egyház, valamint a népjog ellen is, a mult avas romjai alá lesz kénytelen temetkezni! — Ezek a mostani, Isten anyaszentegyházát judásként eláruló püspökök pedig a világosság és igazság boszuló villámai elől, mint ragadozó baglyok, az éj sötétségében keresendnek védelmet és menekülést; mert írva van a szent írásban: „a ki gyűlöli a világosságot, keresi a sötétséget.”

Eszmeláncolat és a tárgy fontosságánál fogva, nem lesz e helyen érdektelen a kath. alsó klerus — értem a lelkész és segédlelkészi karnak — dotatióját rövid vázlatában, közjogi tekintetben az olvasónak száraz adatokban felmutatni. — E sorok írója, ezen nagymérvű egyházi kérdést több alkalommal már a nyilvános lapok hasábjain is fejtegette, mely alkalommal az idő és viszonyok hatalma úgy hozta magával, hogy a tiszta egyházi kérdést, némi polemikával is vegyíteni kényszerült; mert a dotatió kérdése természeténél fogva már össze van az egyház autonómiájával forrva, és mert már akkoron is be

kellett látnom, hogy ezen dotatiónak némely tételei túléltek magokat, a minek azután következtében véghetetlen sok surlódás merült fel a klerus és a hivek között; sőt mint már az utóbbi időben igen sok esetben az is megtörtént, hogy a dotatió egyenetlen felosztása, és így a nép alsóbb osztályára súlyosan nehezedő papi fizetés ki nem szolgálása miatt a hit, az egyház kegyszolgálmányai tagadtattak meg, a minek azután következtében, ezek a kegyszolgálmányok mint egy piaci árúcikké alacsonyítottak le, a katholicizmus örökös elvével ellenkezőleg!

Ismerték ezen állapotot a mi kath. püspökeink; de tudták azt is, vagy legalább tudniok kellett volna, nem az én igénytelen hirlapi soraim, de magából az életből, hogy ily körülmények tartama alatt, a kath. hit magasztos elvének az életbe való átültetése tökéletes siker- és lehetetlenséggel határos, de mégis ezen állapot megszüntetésére minden csekély lépéssel előhaladni, az egyház makacs stabilizmusának firmája alatt, félrevetve még a helyes gondolkodás minden nyomatékos érveit is, mindaddig makacszkodtak! — De mivel a tények meztelensége hódítóbb minden ékesenszólásnál, magok a közjogi adatokból merített tények beszéljenek:

1-ör. Az 1836: 6. t. c. 3. §-sa a lelkipásztor illetményét egy egész telki állományban határozta meg; ezen szabályos illetmény a két katolikus és görög szertartású, valamint az evangélikusoknak minden lelkipásztoraira is értetik. Ugyanezen értelemben nyilatkozott az 1791-ki orsz. kiküldött egy-

házi választmány is, „minden plébániát illet egy egész jobbágytelek.“ (L. Fehér Codicill. Dipl. 371. és 390. l.)

2-or. A lelkipásztor dotatiójának főforrását és alapját az úgynevezett párbér képezi. Az e címen nyert illetmény iránt az 1791-diki orsz. kiküldött választmány azt mondja: „ezen praestatio továbbra is fentartassék, mivel ez állandó és biztos (?) jövedelmi forrás, de mert ehez a nép is szokva van.“ A párbér tartozás ezen közjogi adat szerint, 1 pozsonyi mérő búza és 12 pkrból áll; de utóbbi időben, részint a segédlelkészek illetményének 24 frtról 60 frtra történt fölemelése, részint a pénz értékének ingadozása és a bekövetkezett áremelkedések miatt 50 ujkr-ra emeltetett fel; ugyanezen arányban lettek azután felemelve minden, a papi dotatióhoz tartozó stolaris illetmények is.

Azt talán említenem is felesleges, hogy napjainkban, az országos választmány állításának ellenére is, a klerus dotatiójaúl ennél bizonytalanabb forrás nem létezhetik; mert ezen forrásból a plébánosnak azon 300 frtnyi illetménye még félig sincsen biztosítva, a melyet dicsőségesen uralkodó V. Ferdinánd apost. király 1836. nov. 8-kán 33,138 sz. a. udvari rendelete által szabályozott, soknak pedig egész congruája is csak papiroson van meg. Roppant összegekre rúgnak az e cím alatti hátralékok, és nem is lehet azt a sötét színű surlódást a maga élethű képében az olvasónak felmutatni, melyek e miatt a kath. vallás és erkölcsösség rovására, megbotránkoztatá-

sára a hivek és lelkipásztorok között oly gyakran fölmerülnek. Hányszor történik meg ugyanis, hogy a lelkipásztor, egyházi hivatalának tanító és oktató szószékén ma az irgalmasság és felebaráti szeretet gyakorlatát, minők a betegek látogatása, halottak temetése, lángszavakkal hirdeti, ugyanaz nap mégis a lelki vigasztalást és temetési kíséretet tagadja meg hátralékos hívétől; vagy pedig szigorú karhatalommal az úgylis elég szegénységgel küzdő, ezer nyomorúsággal meglátogatott hívének feje alól adóexecutiószerűleg a vánkost adatja el, csakhogy hivatalos illetménye a párber hátralékával együtt behajtathassék.

Legyen a jámbor olvasó meggyőződve, hogy az élet ezen részéből nem a legsötétebb képet tártam fel, a nem pessimista is tudna még ennél sötétebb képeket felmutatni; de azután ezen állapot mily vizsgálhatást idéz elő az egyház és katholicismus szellemében, azt nem is fejtegetem.

3-or. A lelkészi dotatió további forrását a palástdíj, úgynevezett stola képezi. Ezen fizetés bizonyos és meghatározott egyházi szolgálmányokért szokott szedetni, minők p. o. az avatás, házassági összekötés, temetés, halotti beszéd, anyakönyvi kivonat, egyik plebániából a másikba való átbocsátás, és sz. mise áldozatokért. — Vannak ennek oly nemei is, melyek már az idő és kor szelleme folytán megszűntek, ilyenek a keresztelés, karácson, ujév és vízkereszt előtti napokon bizonyos beszentelésekért járó k o l e d a = koldulás, és a husvéti gyónást bizonyító

cédulák díja. — A volt szabadalmas osztály az említett esetekben, mivel párbért sem fizetett, egyedül a kettőzött stólát fizette.

Az életben előforduló igen sok anomaliák közé tartozik az, hogy méglen a göröngyhöz szorúlt szegény nép lelkipásztorának nemcsak párbért fizet, de annak földjét még meg is munkálja, trágyázza, beveti, és arról a termett életet behordja, ezen felül még egyházi szolgálmányát a stola fizetésével meg is hálálja; szóval: lelkipásztora ellátásának és hivatalos fizetésének egész terhét viseli: addig a minden e nemű megrovatástól ment nemesi osztály a kettős értékű stólát fizeti csak! — Továbbá, az élet könyvében előforduló sok helytelen interpunctiók rovatába tartozik még az is, hogy sok helyen ugyanezen nemesi osztálynak még a cselédsége sem fizetett párbért.

4-er. Az 1557: 12., 1546: 55. t. c. 3. §-a szerint, a sedecima is a kath. klerus dotatiójának egyrészét képezte, de ez a hűbériség eltöröltetésével megszűnt, kárpótlása a nemzet közbecsületének védpaizsa alá helyeztetett; miként ment teljesedésbe, a jelen kor nyilvános életének történetéhez tartozik, megszűnte s nyomozásával nem kísértem meg ennek hosszas elemzését.

5-ör. Az eddig előadottakon kívül még a község is ad, minden vallású lelkipásztornak, bizonyos úgynevezett deputatumot. A deputatum: széna, só, hízott disznó, ölfá, meg szalma szokott lenni, meghatározott mennyiség és minőségben; de mivel az utóbbi

időben ez készpénzben szokott lerovatni a kanonika visitatiók meghatározásai szerint, azért róla többet szólni felesleges volna.

Ezen rovatok tételeiből áll a kath. plebános, úgymondva lelkészi kar hivatalos dotatiója; lássuk a segédlelkészekét is:

II. József császár 1783. dec. 1-ső napján kiadott rendeletével azt határozta: hogy minden 700—1000 lélekből álló község nyerjen külön lelkipásztort, sőt vegyes vallású helyeken még az 500 lélekből álló kisebb község is, — a népesebb helyeken pedig külön segédlelkészi állomás rendszeresíttessék a vallási alap rovására. Az ekképen rendszeresített segédlelkész illetményét 150 frtban határozta megállapítani; és pedig: hogy 90 frtot a plebános, 60 frtot pedig a káplán kapjon. Ezen 150 frt. akkoron ezüst érték volt, melyet a pénzviszonyok, meg a devaluatio esélyei utóbb váltó értékre szállítottak le; — de ezen szabályt 1846. mart. 26-kán V. Ferdinánd király 4676 sz. a. kelt udvari rendelete által oda szabályozta, hogy a vallási pénztárból rendszeresített káplán fizetése 190 frtra emeltessék, és pedig conventiós pénzben, úgy hogy 90 frtot a plebános, élelmezés és ellátás fejében, 100 frtot pedig a káplán kapjon meg; a hol azonban a plebános jövedelme még a mondott összeget is meghaladta, ott egyedül a káplán fizettetett a vallási alaphól, miként ezt számtalan példák tanusítják. A hol azonban ezen eset nem volt valósítható, és a segédlelkészi állomás nem a vallási pénztár rovására rendszeresített, ott a

segédlelkészi dotatió csak 60 váltó frt., vagyis 24 pengő frt. volt, melyből azután a segédlelkész magát ruházni, hivatala viseléséhez a szükséges könyveket megszerezni, az irgalmasság testi cselekedeteinek gyakorlásával egyéb szükségait is pótolni utalva volt. Ezen állapot megváltoztatása iránt az 1848-ki politikai mozgalmak alkalmával, véghetetlenül sok jeremiád-szerű apologia jelent meg nyilvános lapok és röpiratokban, úgy hogy az alsó klerus dotatiójának javítása már egészen időszerűnek is tűnt fel, a minek azután az lett a következése, hogy a múlt évtizedben a párbér pénz és stola fizetések váltópénzről ezüstpénzre emeltettek fel, mely felemelés folytán csakugyan a segédlelkész fizetése, mely a vallás-alapból nem volt rendszeresítve, 24 frtról 60 frtra emeltetett.

Ennyiből állana a kath. alsó klerusi karnak dotatiója, közjogi alapon, fővonásokban.

Az elmondottak után nem szükséges nyomós érvekkel indokolni, hogy az állam és egyház érdeke mily sürgetve követeli, miszerint a társadalom ezen mivelte frakciója, sorsa és rangjához mért illő dotatióban részesíttessék; mert a hivatalt viselő osztálynak nincsen oly töredéke, a mely annyit nélkülözött volna valaha az életben, mint a kath. alsó klerus; — ugyanis egy és fél évtizedet az iskolai pályán — a melyből jóformán 5—7 év a papnöveldei fenyíték alá esik — kitöltve, azután pedig valóságos gúnynyal határos illeték mellett sokszor 15—17 évet, az életnek legszebb szakát, többnyire

faluhelyeken, ott hol éldeletet legfőlebb is a természet adhat, mint segédlelkész leélve; azután pedig oly ellátásra szoríttatik, melyért életének minden napjában, saját hiveivel folytonos sűrlődés, izetlenség, gyűlölködés és perlekedéssel kell küzdenie. No ez azután a katholicizmus magasztos szellemével való megegyező állapot!? — a melyen javítani, és rendszeresen segíteni sem hivatásuk, sem kötelességöknek nem ismerték fel a püspökök! — a kikről, szemben a vigasztalást kereső papjokkal, azt jegyezte meg egy kath. író pap: „*Statis sicuti statua jovis pannonii, dimittitis eum minus consolatum ac fuit ad vos accedens.*“

Világosan következik ezen körülményeknek helyes felfogásából, hogy e kérdésben is, valamint az egyház autonomiájának többi kérdésében, hova előbb rendezésnek kell történnie! de mindenesetre ebben a rendezés kérdésében magát a katolikus népet, vagy legalább annak értelmiségét meg kell vala kérdezni; mert minden, a dotatió vagy más kérdésben is megállapított határozat, mely az Ő befolyása nélkül végeztetik el, hamarosan el fogja veszíteni népszerűségét, a mi pedig ismét sűrlődés és perlekedésre fog okul szolgálni, az egyház és klerus morális tekintélyének nagyszerű csorbulásával!

Talán tovább is időztem e fontos kérdésnél, mint a hogy kellett volna; de bocsásson meg a t. olvasó, mert e kérdés nagyon is lelkemhez van forrva, és mivel e kérdés szoros összefüggésben van a kath. egyház autonomiájával, annyival is

inkább, mivel a népnevelés hatásos előmozdítása és előmeneteléről addig szóba sem lehet állani, míglen e kérdés külön önállólag meg nem oldatik, a melynek is fejtegetését e sorok írója, egy külön füzet számára tartotta fen; de meg mivel már a 48-diki egyházi reform mozgalmak is, még az egyház autonomiájának háttérbe szorításával is legtöbbet a klerus dotációjának kérdésével foglalkoztak, azért e kérdést itt rövid kivonatban érinteni feleslegesnek épen nem tarthattam. Ezek elmondása után térjünk a tárgyhoz!

II.

Országos, egyházi és polgári törvények védelme alatt fejtegettem eddig a kath. egyház vallásszabadságának kérdését honunkban, a tárgy érdeme és fontossága azt hozza magával, hogy ezen nagy horderejű kérdést, tisztán egyházi szempontból is, száraz rövidséggel megvilágosítsam!

Gyönyörű a kath. egyház alkotmánya, jámbor olvasóm! csak azon egy szerencsétlensége van, hogy e részben a valótul igen nagyon el vagyunk maradva, nemcsak tisztán katholice tekintve a kérdést, de minden a katolikus egyháztól elidegenített és attól még a kultus differenciája által különböző keresztény hitfelekezetek egyházi autonomiájának szempontjából is.

A mondottak előrebocsátása után mindenkinek, a ki a kath. egyház alkotmányát és autonómiáját ismeri, meg kell győződnie az azon szavakban foglalt tiszta igazság fogalmáról, melyek szerint: „bűn és gyarlóság igen — de igen visszaélhet a legszentebbel is.“ Ezen igazság valósága szülte mindeddig azt is, hogy a kath. egyház az emberiség és társadalom iránti magasztos kötelmeinek teljesítésében, soha nem haladhatott párhuzamosan a civilizált kor igényeivel; de magában sem fejthetett ki oly reformot, mely az egyház feladata és a katholicizmus szellemének tökéletesen megfelelt volna. Midőn tehát a kath. egyház alkotmánya és autonómiája merül fel a nyilvánosság előtt, ennek fogalmát nem lehet a tridenti zsinat végzéseiben és határozataiban keresve fellelni, — de különben a legnagyobb abszurdumok közé tartozik is, ha ezeknek a tridenti *) zsinat végzéseinek a csalhatatlanság szellemét tulajdonítanók; miután a szemtanú Pallavicini emlékirataiban azt jegyezte meg: hogy a szavazó atyák között egyetértés nem volt; — sőt

*) A tridenti zsinatnak szabványait, úgy a hogy megalkotvák, ma úgy sem lehet már érvényesíteni; más az idő, más a kor szelleme, mely már amaszt túlszárnyalta, alkotásuk korában sem voltak azok idő-s korszerűek, mert hiszen az egyházból eltérteket úgy sem békéltette meg egyoldalú, jóformán szeretet nélküli eljárásával. Nem dogmatan s erkölcsi szabályokról van itt szó, hanem az állam igénye s szokásairól, a mely részben pedig minden időnek s kornak meg van a maga követelése, melyet pedig az egyháznak félrevetni s elutasítania nem lehet, nem szabad. Sok érdek, sok szükség van, melyeket az egyháznak tisztelni kell, ha feladata és missiojának meg akar felelni; de mind ez a mostani alakjában sötét valóvá válik. Szerző.

még a szavazó püspököket is a szerzetes rendeknek összecsofított főnökeivel szavaztatták le; tehát csakugyan az ily alak-, út-, mód- és modorban alkotott rendetlen végzésekkel akarjátok ma is kormányozni az egyházat, hazám püspökei!? ez minden csekély gondolkozású ember előtt a legnagyobb képtelenségek sorába tartozik, és tartozott mindenkor!

Egyébiránt ezekkel a tridenti végzésekkel úgy voltak a püspökök, hogy a melyek hiúságuk s mindenható hatalmuknak kedveztek, azokat kiválasztották, és minden lépten nyomon, még sántikáló okoskodással is, egészen dörgő leiratokban, a klerusnak szívére kötötték; — a melyek pedig a püspökök kötelme és kötelességeiről szóltak, minő az évenként tartandó megyei zsinat (Sess. 25. de reform), azokat bona fide félretették; ha pedig azután a kölcsönös kötelelességek teljesítését és a viszonos kötelek iránti hűtlenséget a klerus közül valaki szemére lobbantotta a püspöknek, no az azután nemcsak üldöztetésnek, de egy élve való eltemettetésnek is, minden egyházi szeretet ellenére, bizonyosan ki lett téve!

Különben is ezen tridenti zsinatnak igen szép feladata az lett volna, hogy az egyháznak a reformatió és hitujítás által okozott sebeit begyógyította, — az egyházat, elidegenedett fiaival — Krisztus, az isteni mester szeretetet hirdető lobogójának áldásos szelleme szerint — kibékítette, kiegyeztette volna, a melyre úgy is a pápák kincsszomjas visszaélései eszközül szolgáltak; — de mindezen egyházi nagy és dicső feladat ellenére csakugyan a szeretet-

lenség és a hatalom vágya diadalmaskodott a hit, a meggyőződés, és az isteni megváltó hagyománya és szeretete felett.... Igenis, ezekben a tridenti zsinat végzéseiben a kath. egyház önnön magát tagadta meg. Ugyanis, melyik végzése vagy határozatában van az isteni megváltó szeretetének barát és ellenség iránt egyformán tartozó kifejezése? Dörgött-e valaha csak egy átok is le az isteni mester ajkairól? Lehet-e a szent írásban, egy helyen kívül, átkos szót felmutatni? és ime! a tridenti zsinat minden végzése hemzseg az átok halmazától, úgy hogy nem a szeretet és meggyőződés, de igen az átok bosszújában akarja az egyház, szeretetre alapított típusát kifejezni, a mi pedig még annál inkább visszariasztóbb, mivel egy oly konfessionális tévedés irányában teszi ezt és gyakorolja, a melyre nem az egyház, de csak a pápák bűnei okúl meg alkalmúl szolgáltak, — igen, nem az egyház, de a pápák pénzvágya idézte elő a reformációt minden réme és szörnyeivel, és azután az egyházat használták fel köpönyegül. Olvassátok meg Tecel eljárását, és a wormsí eseményeket, mint a melyek szinte nem mutatnak az eljárás helyes irányára, és mégis sok fanatikus és korlátolt felfogású kanonista, ma az egyháznak infallibilitását a pápára szeretné átruházni!

Az elmondottakból még az is következik, hogy a kath. egyház autonomiájának, illetőleg szabadságának kérdését, még a bár apostolinak is nevezett fejedelmek leirataiban is szinte hiába keressük; mert ezek inkább ellenségei, hogysem barátai a szabad-

ságnak, legyen az bár polgári vagy vallási szabadság, mindegy! — De még püspökök végzéseiben vagy határozataiban sem; — mert ezek csakugyan megmutatták már, hogy mit tudnak és akarnak a kath. egyház rehabilitációjának kérdésében tenni, az esztergomi zsinat által, — meg ugyan 1848-ban is, midőn az alsó — a nap és hivatal terhét egyedül viselő — klerus dotatiója és ellátásának javítását sürgette; mert az akkori mozgalmas időkben a kath. nép a plébánosoknak nem igen fizette a párbért, a szegény segédlelkészek pedig 24 pengő forint fizetésre voltak utalva; és akkor az uradalmak jövedelmeivel rendelkező püspöki kar, egy nem tudom hány hétig tartott konferenciában, melyet ők a sz. Lélek sugalma alatt vallottak megtartottnak, készített és fogalmazott leiratban azt mondá az alsó klerusnak, mit a mostoha apa szokott volt mondani az ő fiának: „ha van, mivel testeteket fedezhetitek, elégedjete meg.“ — Egy ily mostoha és kath. szeretetet nélkülöző püspöki karról azután mindenki elhiszi, ha nem mondom is, hogy „Corvus corvo non eruit oculum“ nem is szült még soha gyáva nyulat Nubia párduca! — de mint már megmutattam, a püspökök a kath. egyházat világosan az abszolút hatalom befolyása alá bocsátották a katholicizmusnak nyilvános elve és szelleme ellenére!

Mindezen elmondottakból önkényt következik, hogy a kath. egyháznak autonómiáját illető törvényeket és szabályokat azon korban kell vala keres-

nünk, a mely ennek eredetéhez legközelebb esik; de a melyben még maga az emberiség sem volt lelkületében annyira megvesztegetve, mint a hogy ezen időben a politikai viszonyok ingadozása és hullámozása miatt tapasztalnunk kell s lehet; igen, a kevélység, irígység, boszú és nagyravágyás ördöge nagyon befészkelte magát az emberiség minden osztályának lelkületébe, és így a klerusba is; mert azt mondja sz. Pál a nemzetek apostola: „*Omnis Sacerdos, ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum.*“ — Vagy talán nem ez az eltérés oka a kath. egyház azon szabálytalan állapotának, melyet sokan — bár konokul — stabilizmusnak neveznek, de a mely stabilizmushoz a hierarchia a pápa világi fejedelemségének fentartásában oly makacsúl a „non possumus“-ra hivatkozik, holott az egyháznak az imperialistico-caesarismussal, szelleme és feladatánál fogva, semmi összeköttetése nincsen, ezt eléggé bizonyítják az isteni alapítónak minden kétes értelmet kizáró szavai: „az én országom nem e földről való.“

Minden érvek és okok tehát, az egyház alkotmányának kérdésében, oda vezetnek bennünket, miszerint ezt azon östörvényekben keressük, melyek az egyház őskorában, és így alkotmányának szellemében alkottattak; de ezen törvények a kath. egyháznak egészen más alakú s modorú szervezete és alkotmányáról tesznek tanúbizonyságot, mint a minő jelenben valósulva van. Ugyanis az egyház szerve-

zete akkoron constitutionalis és demokrat irányú volt. A demokratiának pedig legszebb szabályai közé az tartozik, hogy főnökétől kezdve minden hivatalokat oly egyénekkel tölt meg szabad választás által, a kik azon hivatalra érdemök s tehetségeiknél fogva legalkalmasabbak, és a nép bizodalmát birják.

Az egyház életéből ezen szabály már régen ki van küszöbölve, vagyis az egyház ezen radikális jogától megfosztatott; ha csak azon csekély befolyást, mely a kath. népnek a kántorok, de egyúttal népnevelők, néptanítók választása körül engedményeztetett, a kath. egyház autonomikus szabadságaül elfogadni nem akarjuk. — E kérdés szorosan a népnevelés kérdéséhez tartozik, azért erről külön füzetben fogok szólni.

A kath. egyháznak autonomiája és szabadsága a püspökválasztás jogán alapszik. A választásnak ezen jogosultságát egyházi östörvényeink minden kérdésen kívül helyezik. Ugyanis az apostoli eredetűnek nevezett, azonban korábbi keletű kanonok azt határozzák: „*Ordinandum esse Episcopum electum a populo.*“ Can. 8. Ugyanezt erősítik róm. Kelemen szavai is a választott püspökről: „*Comprobante universa ecclesia.*“ — A püspökválasztás ezen jogosultságát igazolja a kath. egyházi történelem felülmúlhatlan nagy mestere Alzog is, midőn egyháztörténeti páratlan nagy munkájában azt mondja: „*die Wahl des Bischofs wurde mit besonderer Sorgfalt vorgenommen, auch*

nahm daran nach Cyprians Bemerkung das Volk einen gerechten Antheil.“ (L. Kirchengeschichte I. § 84. lap 195. Mainz 1846.)

Sőt a püspökök magok is, rendeleteiknek érvénye és hatásosságát a papság és nép beleegyezésétől feltételezték, miként ezt Ignác efezusi püspök szavai tanúsítják: „a primordio Episcopatus mei statuerim nil sine consilio cleri, et consensu plebis mea privatim sententia gerere.“ Ep. ad Magnes. Ugyanezt erősíti sz. Jeromos is, azt írván: hogy hajdan a püspök, papjainak közös tanácsával kormányzott; a carthagoi zsinat pedig érvénytelennek is állítja a püspök eljárását, ha azt papjai meg nem erősítik. Can. 6. Caus. 15 l. Hege-dűs Pál: Van-e az egyháznak szüksége és mire? Szeged. 1848.

Ha tehát azon időben a püspökök az egyházi törvények szelleme szerint ily eljárást követtek, ki volna oly katolikusellenes, hogy állítani merné, miszerint azok a püspökök dogmatica kevesebb szent Lélek kegyelme és malasztjával birtak volna, mint e kor püspökei, a kik pedig eljárásukban azokat még meg sem közelítik?

Vagy talán akkora a kath. egyháznak más rendeltetése és célirányos feladata volt, mint Isten örök igazságainak a hitből folyó átültetése a társadalomba? Igenis, hallom a tulsó oldalon nagyon is folyóvá tett azon ellenvetést: „Cujus regio, illius religio“ és „si fueris Romae, romano vivito more.“ — Tehát e szerint az, a mit Isten anyaszentegyházának

nevezünk, a melyet Krisztus maga rendíthetetlen kösziklára alapított, és az örökkévalóság kegyelmével megajándékozott, csak olyan köpönyegforgató bálvány lenne, melyet azután — már bocsánat e nagyon is mindennapi kifejezésért — holmi „szürdolmány“ és „dolmányyszűr“-szerűleg átídomítani mindenkor büntetlenül lehet, a lélekismeret kárhóztatása nélkül, hogy azután kérdésbe se jöjjön, valjon ezen állapotban nyer-e valamit, és pedig mit, a civilizáció, közérkölség, meg a társadalom?! — Vagy pedig a katholicismusnak és vele a kath. egyháznak magasztos eszméje, célja, rendeltetése, feladata, ezen állapot és körülmények között megvalósulhat-e? és elérhető-e?

Mindezen kérdések kellő mérlegeléséből előnkbe tűnik, de én tartozom is meggyőződésemm azon bevalásának, hogy a kath. egyház, jelen állapotában, sem törvény, sem történeti alakjának nem felel meg; mert ugyanis a sz. írásban a tévelygő, nem a pápa, nem a püspök és papokhoz, de magához az egyházhoz utasítatik, az egyházat pedig a nevezettekén kívül még a hívő közönség is alkotja; az ide vonatkozó sz. írási mondat így szól: *Si peccaverit in te frater tuus, vade et corripe eum inter te et ipsum solum, si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos testes, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum; quod si non audierit eos, dic Ecclesiae. Math. 18. 15—17.* Még hogy az apostolok tanácsában a papok is jelen valának, bizonyítja az apostolok cselekedé-

tének könyve. Act. 15. — Tehát minden egyháztörténeti és jogtekintélyek a katholikus egyháznak azon alkotmányáról tanúskodnak, a mely alkotmánytól a kath. egyház hitközönsége jelenleg meg van fosztva, minden Isten és emberi törvények ellenére; de a mely alkotmányt még az orthodoxus görög szertartású honfitársaink is élveznek, ha az evangelikusokat nem említem is; pedig ha mindezen hitkonfessiókat már csak népességi szempontból hasonlítom is össze a kath. egyház hitkonfessiójának hiveivel, akkor nagyon túlhaladó arány derül ki.

Ha tehát az eddig elmondottakat dióhéjba összefoglalva mérlegeljük, akkor minden magyarázat és fejtegetés vagy bizonyíttatás nélkül is kiderül, hogy a status hatalom véduralma és gyámhatósága a kath. egyházra nemcsak véghetetlenül káros, de az egyházra nézve valóságos üldözés és elnyomással határos, a mely állapottól az egyházat megmenteni és megszabadítani a püspökök kötelessége és feladata lett volna eddig is.

Ne is mondjátok, hogy azon javadalmakat, melyeket a püspökségek és káptalanok hivatalos dotatióképen haszonnal élveznek, mind a fejedelem vagy a status adományozásából jutottak volna ezen egyháziak birtokába; mert az ezen úton adományozott birtok, a h a z a és n e m z e t zavaros mult történeti eseményeinek zivataraiiban elmosódott, úgy hogy a halhatatlan emlékü Fejér György Codex diplomatikusának világhírű tekintélyes adatai szerint, már minden egyházi javak a püspökök és káptalanok

aquisitiójából szereztettek, utódaik fénye és rangja fentartására; úgy hogy a nemzet maga is megsokalván ezen holt testületek fekvő vagyon szerzését, az 1498: 55., Ulászló III: 55., 1647: 17., 1715: 16. nemzeti törvények által azt korlátozni jónak látta.

A mondottakkal mégis azt sem tagadom, hogy ezen egyházi javak között még magánadomány és alapítványból leszármazott birtokok is ne volnának; így például nekem egykoron világosan kimutatta hazánk akkoron tekintélyes publicistája Balogh László, ki is már midőn e sorokat írom, a jobb világban szendergi az örök álmat; hogy a váci püspökségnek sápi birtokát a Balogh család — akkoriban még katolikus — adományozta volt ezen püspökségnek; azért azt hiszem, ha mélyebben kutatók ezen kérdés történeti oldalát, mindenesetre nagyon világosan derülne az ki, hogy az egyházi javak — dacára az állam gyámhatóságának és véduralmának — igen csekély részben hirdetik az állam s fejedelmek bőkezűségét, mert nagyrészen magánosok és egyházak adománya és szerzeményéből származtathatók le.

Azon címzetes apátságok és prépostságok osztogatása pedig, melyekről egy részben a történet műzsája azt jegyezte fel, hogy „*Originis incerti*“, más részben pedig az eltörölt szerzetes rendek után, ma már csak a cím van meg, de a fekvő vagyon hol és mikénti létezése szinte nem is constatirozható, a mely oknál fogva a kinevezetteknek a birtok jogáról mindjárt a kinevezés után le is kell mondaniok, —

ha mindjárt visszakerülnének is az egyház birtoklásába, a kath. egyházi vagyont úgy sem szaporítanák meg valami tekintélyes módon, sem ezekből valami jelentékeny haszon az egyházra nem háramolnék.

A sok egyházi és polgári törvények védelme, magának pedig az egyháznak nagyon is a bnormis állapota miatt, lehetetlen minden buzgó és jámbor katolikusként nem ohajtania teljes meggyőződéséből a kath. egyház normalis rehabilitációját.

Nézzétek meg Éjszak-Amerikának szabad szövetséges államait, a hová ugyan a jelenidőben a reactió becsempészte az egyenetlenség Pandora szelencéjét, azonban én azt hiszem, hogy a szabadságban élő nép, ha talán későn is, de ezen félrevezetésén mindenesetre fel fog eszmélni, a hol ugyan a vallás és nevelés szabadságában egy vallásfelekezet hívei sincsenek korlátolva; mert ott nincsenek a vallásos konfessziók az államhatalom gyámkodó véduralmának befolyása alá helyezve, és vannak-e, voltak-e valaha hazánknak miveltebb, neveltebb és tevékenyebb polgárai, mint a szabad Amerikának? — Mutathat-e fel a vén Európa tudományos intézeteiben és előhaladásában oly tökélyt, mint a szabad Amerika? — Hol vagyunk mi az értelmesség, polgári jóllét, vagyonosodás, tevékenység azon fokától elmaradva, a hol Amerikát virágzani látjuk? — Rendelkeznek-e az amerikai kath. püspökök oly dús jövedelmekkel, mint magyar hazánk püspökei? Az amerikai püspökök nem részesülnek-e még kiválóbb tiszteletben, mint a magyar, gazdag jövedelmekkel

rendelkező püspökök? pedig azok dotatiója közel sem áll ezekéhez! — Továbbá, az állam legfőbb érdekü nevelési intézetei nincsenek-e fényesben dotálva, hazánk minden e nemű intézeteinél? pedig azokra az állam igen keveset, majdnem mondhatni mitsem áldozik, mert azokat a hitfelekezetek magán jótékony áldozatai tartják fen. — Hazánkban, fájdalom! sok ily gazdag tőke és alapítvány, Isten tudja miféle célokra fordítatik, a melyek ha rendeltetésök szerint használtatnának fel, bátran merem állítani, hogy a legszegényebb sorsú polgárok gyermekei, minden vallás különbség nélkül, nem zárattatnának le a tudományos képzettség pályájáról, ha arra fogékony elmetehetiséggel megáldvák; és mégis utóbbi időben a püspökök megtúrték, hogy az egyház felett véduralmat gyakorló hatalom, az iskolapénz (didac-trum) behozatalával a tudományos míveltség terjedését megakadályozhassa, — de többet is mondok, ha ezen alapítványok egész tömegben az utóbb létesült földhitelintézet papirjaiba fektettek volna, azok által a nemzet birtokos osztályának igen nagy része olesó kölcsönpénzhez jutván, legalább a nemzet értelmeseb része az elszegényedés mostoha állapotától megmenekedhetett volna, a melybe a közterhek nagyon sujtó körülményei folytán jutott, — és így vagyonságának megmentését még a vallásos buzgóság áldozatteljes befolyásának is köszönhetette volna; de mindezen tekintetek számbavételénél a végzetetlenül sajnos hiba ott rejlik, hogy minden egyházi és világi alapítványai a kath. egyháznak, egy a val-

lástól egészen idegen hatalom és nem felelős közegek által kezeltetnek, melyekről még az sincsen nyilvánosan kimutatva, valjon az alapítók szándéka, és így a hitközönség érdeke, meg a nemzet várákozásának megfelelőleg kezeltetnek-e? Legutóbbi adataink a felelős kormány kinevezésével arról tanúskodnak, hogy a kultuszminiszter a kath. egyházat illető vagyonban 24 millió értéket vett által, hogyan és miből, az megmondva nem volt. Mindezek után pedig ezekben a kath. tanítói s nevelői intézetekben a nagy feladás és cél megközelíti-e a hit, a haza és az emberiség polgárisodásával megegyező célt?

Igen, a kath. egyház, a nemzet, és nép lelki igényei vannak összeforva azon feleletekkel, melyeket ezen elmondott kérdésekre adhatnánk. Magának a kath. egyháznak szellemi elve és érdeke is nyilván követeli, hogy az egyháznak ezen abnormis állapota, egy radikális változáson, reformon vezetessék keresztül. Nemzeti szentesített törvényeink a 48-kitől fölfelé, de magának az egyháznak szabványai is, egészen más állapotot állítanak elénk, mint a melyet az egyház nyilván felmutat; ugyanazért az egyházi reform főbb elveit a következő pontokban följegyezni időszerűnek találtam:

1.) A püspök választassék egyenesen a kath. nép és klerus által; a többi a mi ezután következik, úgy sem fog jelentékeny befolyást gyakorolni a kérdés elvi megoldására; — a kormánytól pedig meg-

várom, hogy az egyház jogosult kívánsága elé akadályt gördíteni nem fog.

2.) A felesleges egyházi hivatalok, mint vannak: káptalanok, prépostságok, apátságok szüntessenek meg, és töröltessenek el. — De minek is a kenyérpusztítók ezen seregét tartani? Meg az úgy is világos, hogy a vörös öv sem érdemet, sem tiszteletet nem szerez, ha az ezt kiérdemlő egyházi és világi tudományosság, miveltség és szolgálati érdem tulajdonságai hiányzanak. De az egyháznak nagyobb szüksége van érdemes hivatalnokainak nyugdíjazására, mint a sok ok nélkül való cifraságok szaporítására.

3.) Minden egyházi biráskodás esetében hozassék be a jury, vagyis az esküdtszéki bíróság; mert e nélkül a vádlott klerus soha nem lesz felmentve fölebbvalóinak hatalmaskodó önkénye alól. — Ezen esküdtszékek egyházi és világi tagokból álljanak; mert én azt hiszem, hogy a világiak még több emberiségi nézőpontot hoznak magokkal a birói székbe, mint a klerus jelen — a társadalomtól mintegy kimetszett — állapotában, azért ezek ítéletétől nem kell a klerusnak félnie. A 48—49 utáni években a juryféle biráskodás véghetetlen szolgálatot tett volna a klerusnak, midőn a püspökök és helyetteseik engedelme és jóváhagyásával a magyar hadseregnél többen szolgálatot vállaltak, és mégis, midőn a nemzet köztörvényeitől megfosztatott, az úgyis eléggé sujtott egyéneket magok az engedelem és jóváhagyás engedményesei, minden egyházi törvény nélkül üldözték és büntették. — Nem hiszem, hogy a világon

találkozott volna jury, mely ily esetekben a vádlotakra a „bűnös“ szót kimondotta volna. Az egyháznak különben is érdeke és szellemével jár, hogy a nevében kimondott ítéletek, az igazság minél kétségtelenebb bizonyítékával birjanak; ez pedig minden emberi felfogás szerint, csakis a „jury“ által eszközlhető.

4.) Gazdag és szegény szerzetes rendek töröltessenek el. A sz. irás szavai szerint: „a gazdagok nehezen jutnak mennyországba, a szegények pedig nem alkalmatosak a népnevelésre“ — a szerzetes rendeknek úgyis csak egy kis része foglalkozik a neveléssel, ha az egy piaristákat kiveszem, a kiknek pedig hazánk értelmisége kiválólag elismeréssel tartozik; — a többit pedig, mint aféle heverő sectát, minek is tartaná meg a nemzet és egyház, mert nagyon jól mondotta egy kath. történettudós: „quasi Deus lurconem sub cuculo non agnosceret.“ — A mult évtizedben ezeket a szerzetes rendeket, pápai rendelet folytán, szerzetesi szabályaik szigorúbb megtartására akarták a püspökök visszatérteni, de minden igyekezet megghiusúlt makacskodásukon; azt állították ugyanis, hogy az ő eredeti szabályaik már nem egyeztethetők meg a jelenkor felvilágosodásával, mert a premontreiek ezen szabványában még az is foglaltatik: „Si quis 50 flrum summam apud se detinuerit, et in hoc deprehensus fuerit, sepeliatur in sterquilinio“; — a mi pedig magyarul annyit tesz: „hogy az 50 frttal birtokoskodó barátot a ganajdombon kell

eltemetni.“ De hát erre az a kérdés merül fel: vajon ez a sok tarka-barka szürke egyenruhájú rendi alkotmány szerint összezsúfolt here gyülekezetek, meg-egyeztethetők-e a század civilizációjával párhuzamosan előhaladó kath. egyház szellemével? és vajon egyházilag a nélkülözhetlenségig szükségesek-e? — De kath. szempontból ennek a szerzetesi fogadásnak úgy sincsen értelme, mert a sz. írásban világosan meg van mondva: „Sunt stulti, qui se castraverunt propter regnum coelorum.“

5.) A püspöki és káptalani fekvő vagyonságok, valamint minden a vallást és nevelést illető alapítványok és javadalmak, bocsáttassanak a kath. hitközség által választott egyházi és világiakból alakított vegyes bizottmány rendelkezése alá, hogy ez a bizottmány minden hivatalnak becsületes dotatiója felett szabadon rendelkezhessék; mert a kath. egyház, a haza és nemzet érdeke, azt hozza magával, hogy a püspök, úgy a lelkész és segédlelkész, valamint a falusi tanító rangja, hivatala és állásához mért illendő és igazságos ellátásban részesíttessék; mert az sohasem tartozott a katolikus szeretet kiváló szabályai közé: „Unus esurit, alter ebrius est.“ — De magának a kath. egyháznak sem áll az érdeke és feladatában, hogy a püspök 30—40, sőt 100 ezer forint — és több jövedelemmel rendelkezzen, a segédlelkész pedig 60, az iskolatanító családos ember pedig 30 frt. jövedelméből csak tengetni legyen kényszerülve fáradságos életét. — Hol van az egyház nagyszerű szellemével öszhang-

zólag megírva azoknak a jezsuita barátoknak az alapítása, ha a kath. nép, polgári és egyházi életével öszhangzó, kellő és szükséges neveltetésben nem részesül!! — és mi haszna volt az egyháznak eddig is abból, ha világi feje, Krisztusnak földi helytartója, egyszersmind császár is volt? a püspökök meg, leginkább Magyarországon, annyi tekintélyes jövedelem felett rendelkeztek? azután ha egyik vagy másik elvétele csakugyan egyiket iskolai alapítványt tett is — de volt ám eset, hogy a 22 évig gazdag jövedelmekkel rendelkező püspök még egy árva falusi iskolát sem alapított, javított és építtetett fel! — A kérdéses alapítványok és javadalmak jövedelme és kiadásairól félévenként átlagos számadás tétessék nyilvánosan közzé, mely számadás ellenőrije és ítélő bírása legyen az évenként tartandó zsinat; ha azután minden vallási és nevelési alapítványok csakugyan szent céljoknak megfelelőleg fognak kezeltetni és felhasználtatni, akkor a tanítás és nevelés országos érdekű kérdése Magyarországon az állam semmi subventiójára szorulni nem fog, és az utolsó falusi tanító is oly dotációban fog részesülni, a melyért érdemes leendő hivatala és hivatásának minden erélyes buzgósággal megfelelni, és a tandíj fizetése által a szülők nem lesznek kénytelenek fiaikat a mívelődés eszközeitől visszatartani, és csak is így fog a közértelmiség az egyház és nemzet javára kellőleg kifejlődni!

6.) A legelső népképviselői országgyűlés felkérendő, hogy a status és egyház közötti viszonyok

érdemleges szabályozására kezdet nyújtson. Én azt hiszem, hogy ezen úton nem fog olyan konkordátum-féle szörnyeteg és katolikusellenes absurdum határozatni.

7.) A népnevelés körüli felügyeletre egy országos bizottmány is alakítandó a kultus-miniszter elnöklete alatt, melyis az állam érdekét a nevelés körül figyelemmel kísérje, nehogy a nevelés által valami konfessionális fanatizmus csempésztessék be a vallásos és magánéletbe; ezen bizottmány pedig az országgyűlésének felelősséggel tartozzék.

8.) A püspökök köteleztessenek minden évben zsinat tartására. Ezen zsinaton a kath. hitközség világi része is kellőleg képviselve legyen. A zsinattól azért irtóztak mindég a püspökök, mert ott adminisztrationalis rendeleteikért felelősségre vonhatók lettek volna.

9.) A papok és papi növendékek ne a külső ruházat, de igen a tudomány és nevelés által igyekezzenek magokat a világiaktól megkülönböztetni. Ha ide írnám a püspököknek e tárgyban a sok szószátyárság és sántikáló okoskodásokra alapított diák leiratait, a régiebb időben a caligas follicantes (pantalon) és fehér kalap ellen, újabb időben meg egy pár biboros gazembernek a politica rationalitatis ellen kiadott, egyenesen az absolutismus szellemével impregnált rendeleteit, melyek azután az alsó klerusra minden kivétel nélkül még a hazafiatlanság bélyegét is ütötték: úgy a világnak meg kell vala arról győződnie, hogy a klerusban a civilizáció szellemét minő ármá-

nyos mesterséggel igyekeztek megakadályozni a püspökök, határozott kiszámítással. — Legyen a klerus mindenkifelett nemzeti, használja még hivatalos levelezéseiben is a törvényesen diplomatikaivá emelt nemzeti nyelvet, és ha — a közmondás szerint — „a hal a fejétől bűdösödik“ is, mindenesetre a biboros fractio által reá mázolt hazafiatlanság bélyegét le fogja moshatni, — és akkor ellátását hivatalában a nemzet közszellemétől lelkesült kath. hívő közönség biztosítani fogja, a püspököktől e tekintetben úgy sem sokat várhat, mint a múlt igazolta; mert azok minden gazdag jövedelmeik dacára is, a klerus in ordine ecclesitico paullo minorem iránt eddig is elég fukarok valának.

10.) A ritus és cultus nyelve legyen magyar, hogy megérthesse a hívő nép is, mit mormog a pap az oltárnál; de az egyháznak gyönyörű imái csakis így fogják az egyház által ohajtott eredményt megvalósítani. — De az egyház úgy is imádkozza: „qui per diversitatem linguarum cunctarum gentes in unitate fidei congregasti“, azért állítani sem lehet, hogy a diák nyelv értékesebb volna minden más nyelvek felett, ha buzgósággal párosítva nincs, hogyan buzgolkodhassék pedig avval a mit nem ért a nép, azt felesleges volna mutogatni, — de azt azután mindenki elhiszi, hogy a kultusnak csakis a buzgóság adja meg a kellő szellemi zamatot.

11.) Az a gépszerű bőjtölés, és az a sok visszaélésre szolgáló búcsújárások korlátoltassanak, a mennyire pedig feleslegesek, töröltessenek el! —

Civilizált ember a religio kegyeletét már úgy sem a bőjtölésben keresi; az alsó nép pedig úgyis bőjt-sanyarban végzi álkegyességét, titkon pedig mély erkölcsi romlást hord szívében; — de igaz is Vaszgereben szerint, hogy a szegény ember könnyebben jut egy bőjt naphoz, mint egy falat szalonnához száraz kenyéréhez! — Az utóbbi időben, az égalji csapások miatt, úgyis az ország igen nagy része bőjtölésre volt kárhozthatva, a csapásból pedig még vallásilag sem lehet erkölcsöt csinálni, vagy az erkölcsi újjászületésnek apologiáját, hanem a szív azon indulatainak megvalósítása által, melyeket Krisztus Urunk oly kiváló parancsolatban hagyott: „Szeresd az Istent mindenek felett; felebarátodat pedig mint önnön magadat.“ — Hátha tudnátok, hogy a barátok, meg a szegény ellátású papok, miként zsebelik meg azt a szegény tudatlan rajongó népet, bizonyosan elszörnyűködnének. — Oh! ha hallanátok azokat a fictus csudákat, melyeket a búcsújáró helyeken hirdetnek, és a melyek ha úgy történének meg, mint a hogy hirdettetnek, magával az Isten véghetetlen bölcsességével volnának ellentétben. Az ilyen költött csudának azután Radnán minden félórában csengetnek, a mely csengetésre azután a barát a templom portikusában irtóztató nagyot hazudik, és ezen hazudsággal azután 2—300 ezer, együgyű, tudatlan és vak rajongó nép az egész búcsútartam alatt setét lelkében, még nagyobb setétséggel elámíttatik, még jobban elvakíttatik. — És mégis sokan a kath. lelkibuzgóságot az ilyszerű vakságok

elhiszésében keresik! — Hidjétek, hogy ezen sötét rajongásnak, én nem a legsötétebb oldalát mutattam fel, a nem pessimista is tudna még sötétebb képeket a búcsújárási helyekről felmutatni!

12.) Végre pedig, nem hagyhatom említés nélkül az Isten és minden természeti, úgy emberi törvények ellen a klerusra erőszakolt coelibatus kérdését. Ezen állapotot sem a dogmák tana, sem a sz. írás nem hirdetik és tanusítják, magával pedig a kath. hittannal egyenesen ellenkezik is; mert ezen hittan szerint minden, a ki a keresztséget felveszi, fel van szabadítva szabályszerűleg, a többi szentségeknek, mint üdvösségi eszközöknek felvételére; ezen törvény szerint pedig ugyanaz, a ki a szentségek osztogatásával egyházilag megbizva van, az egyik üdvösségi eszköz használatától meg van fosztva. Jellemző e részben II. Pius pápának ide vonatkozó mondata: „fontos okok javallották behozatalát, még fontosabbak azok, melyek eltörlését sürgetik“ (In vita rom. ppcum). — Ha a nemzet törvényhozása polgárilag érvényesítené, akkor az egyháznak nincs oka ellenébe akadályt gördíteni, mert minden e részben felhozni szokott ellenvetésekre a szót is kár vesztegetni.

Végezetül még csak egy pár szóm van!

A társadalom minden rétegében egy oly általános erkölcsi romlás van elterjedve, hogy annak meg-orvoslása, még a tágult politikai viszonyok közepette is, csak a kath. egyháznak egy általános reformációja

által lehetséges, lehetséges pedig még akkor is csak úgy, ha az egyház maga magát reformálja; máskülönben meglehet, hogy a polgárisodásnak oly sokat ártó — a reformáció zivatarai az egyház és nemzet kebelében megújulni fognak, maga pedig az egyház, a vérben fagyban hagyott samaritánus sorsára jut.

Halljátok-e püspökök! ki akarjátok-e az egyházat ily sötét színű jövőnek tenni? — E sorok írója mindenesetre csak a reformatió fővonásainak akart kifejezést kölcsönözni; a részletekre idő, kor és körülmények úgy is meg fognak bennünket tanítani.

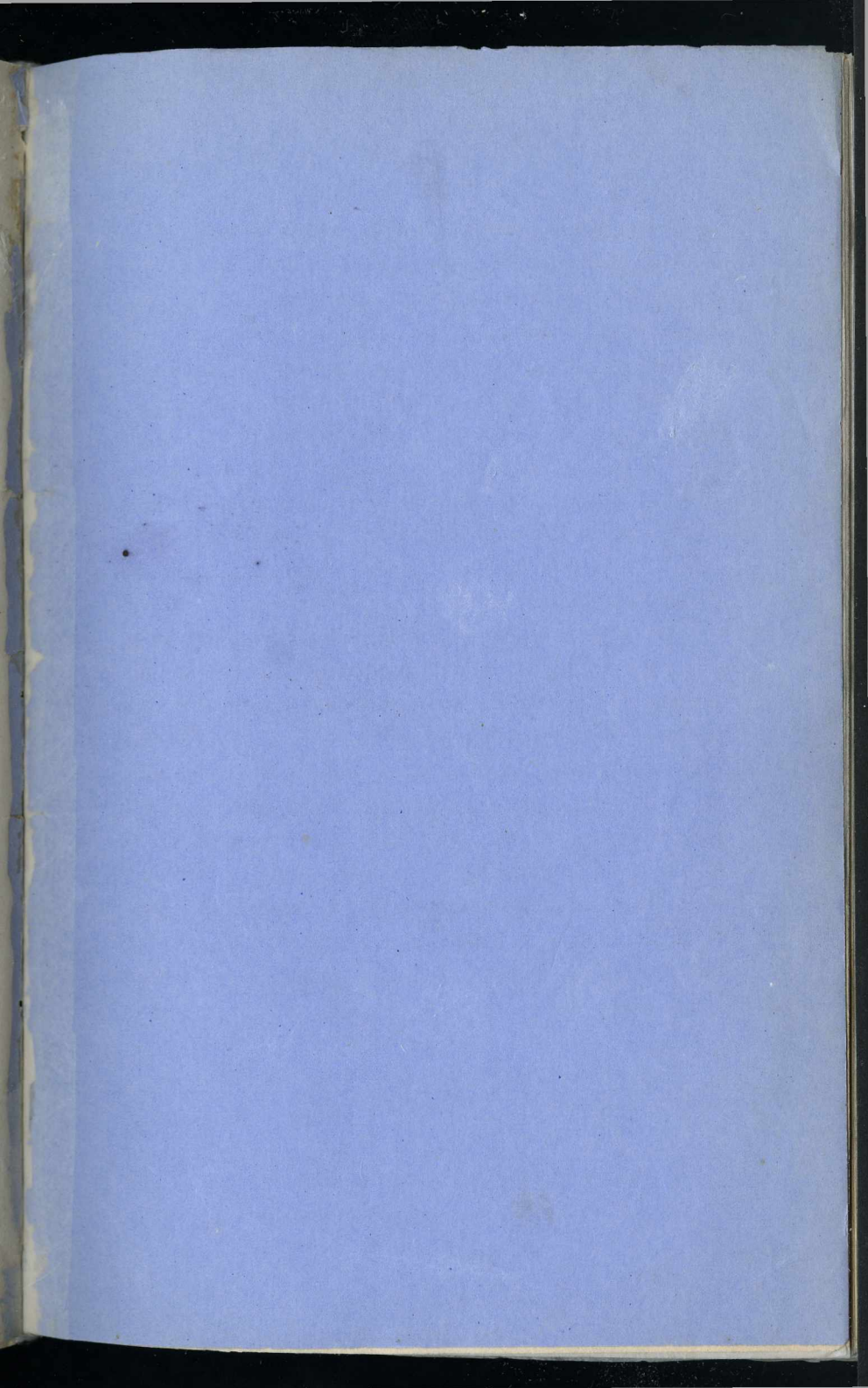
De maga az emberiség a szellemi haladás nagy pályáján, mint az élő fa az ő nevedezésében, lépést tart; ezt a kertész keze, az emberiséget pedig a helyes irányban vezetett nevelés idomítja át a kornak megfelelő alakra. — De éppen a nevelés az, a mi az állam és egyház, úgy a társadalom legnagyobb feladatához tartozik, mert én azt akarom hinni, hogy az államnak nem feladata egy oly tudatlan és bárdolatlan, lelkileg eltörpült népet kormányozni, a ki az emberiség társadalmi alakulásának mozzanatait belátni és megérteni nem tudja! — Az egyháznak pedig, és ezt hitemre mondom, nem az a feladata és szelleme, oly népet és nemzetet számítani hivei sorába, a ki is a katolicizmus szellemét, feladatát és irányát egyedül a külsőségek materializmusában helyezi; mert akkor végzetlenül felesleges Urunk azon parancsolatja: „Tanítsatok minden népeket“ és „quaerite quae sursum sunt.“

Magának a katolikus hitnek pedig magasztos

szelleme is azt hozza magával, hogy a külső élet, a lélek belső gondolkodása, itélete, akarata és meggyőződésével öszhangzásban legyen; mert talán nem ok nélkül tanítja a kath. hittan egyik szabványa azt, hogy: „a hit cselekedetek nélkül holt“ (Jac. 2.) a miből azután önkénytelenül az is következik, hogy a vallásos külső cselekedeteknek értéke, becse, fontossága és szellemi hatása egyedül onnét feltételeztetik, a mint a vallásos külső cselekmények a lélek belső pietásával egyesülnek... máskülönben a vallás materializmussá válik, és szellemi, úgy erkölcsi hivatását eltéveszti.

Mindezen elvek megvalósulásának alkalmatosságával azután nem leendő panasz a vallásos közömbösség, hitetlenség és vallástalanság vak rajongása ellen, — de ezen panaszokat csakis a klerus és püspököknek, a kath. néppel egyetértő, az egyház szellemével egyező szabados eljárása, és a helyes irányban vezetett nevelés érvényesítheti. Ezen utolsóról egy külön füzetben fogok szólni, addig is Üdvöztök azon szavaival zárom be soraimat: „boldogok a kik éheznek és szomjúhozzák az igazságot, mert ők megelégttetnek.“ (Math. 8.)

Ára: 80 kr.

